

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

KOLMAS OSAKOND

KOHTUASI SCHMIDT JA ŠMIGOL vs. EESTI

(Avaldus nr 3501/20 ja veel kaks avaldust)

KOHTUOTSUS

Artikkel 3 (sisuline) • Ebainimlik või alandav kohtlemine • Distsiplinaarkaristuste ja julgeolekumeetmete järjestikune täitmisele pööramine vanglas, mille tulemuseks on pikaajaline üksikvangistus • Distsiplinaarmetmena pikkade ja järjestikuste üksikvangistuse perioodide kasutamise tava on artikliga 3 põhimõtteliselt vastuolus, välja arvatud erandlike asjaolude korral ja viimase abinõuna • Riigisisese õiguse kohane üksikvangistuse 45 päeva pikkune maksimumkestus on märkimisväärselt pikk ja distsiplinaarkaristuste järjestikune rakendamine muudab selle ajalise piirangu praktiliselt kasutuks • Kaebajad viibisid katkematult üksikvangistuses seda õiguslikku piirangut ületava ajavahemiku vältel • Pikaajalise üksikvangistusega kaasneb mis tahes isiku puhul vaimse tervise kahjustamise oht sõltumata vangistuse ainelistest või muudest tingimustest • Üksikvangistus peab vahelduma vangla tavarežiimile naasmise perioodidega; mida pikemad on üksikvangistuse perioodid, seda pikemad peavad olema vahepealsed tavarežiimiperioodid • On kaheldav, kas üksikvangistust kui distsiplinaarkaristust kasutati käesoleval juhul viimase abinõuna • Puuduvad veenvad põhjendused erandlike asjaolude kohta, mis võiksid õigustada nii pika üksikvangistuse kasutamist puhtalt distsiplinaarmetmena • Kaebajatele põhjustati vangistusega paratamatult kaasnevatest kannatustest suuremaid kannatusi

STRASBOURG

28. november 2023

Käesolev kohtuotsus jõustub konventsiooni artikli 44 lõikes 2 sätestatud tingimustel. Kohtuotsust võidakse keeleliselt toimetada.

Kohtuasjas Schmidt ja Šmigol vs. Eesti,

Euroopa Inimõiguste Kohus (kolmas osakond) kojana, kuhu kuuluvad

esimees Jolien Schukking,
kohtunikud Yonko Grozev,
Georgios A. Serghides,
Darian Pavli,
Peeter Roosma,
Ioannis Ktistakis,
Oddný Mjöll Arnardóttir,

ja *osakonna sekretär* Milan Blaško,

võttes arvesse:

avaldusi (nr 3501/20, 45907/20 ja 43128/21) Eesti Vabariigi vastu, mille esitasid lisatud tabelis märgitud kuupäevadel EIK-ile inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni (edaspidi: konventsioon) artikli 34 alusel Eesti kodanik Allan Schmidt (edaspidi: esimene kaebaja) ja kodakondsuseta isik Ilja Šmigol (edaspidi: teine kaebaja);

otsust teavitada Eesti valitsust (edaspidi: valitsus) konventsiooni artiklile 3 tuginevatest kaebustest, mis puudutavad kaebajatele määratud distsiplinaarkaristuste järjestikust täitmisele pööramist, mille tulemusel kaebajad viibisid pikkade perioodide vältel üksikvangistuses, ning tunnistada avaldused ülejäänud osas vastuvõetamatuks;

poolte seisukohti;

olles pidanud nõu kinnisel istungil 7. novembril 2023,
tegi eelnimetatud kuupäeval järgmise otsuse.

SISSEJUHATUS

1. Kohtuasi puudutab kaebajatele määratud distsiplinaarkaristuste järjestikust täitmisele pööramist ja julgeolekumeetmena esimese kaebaja paigutamist eraldatud lukustatud kambrisse. Selle tulemusel viibisid kaebajad erineva kestusega perioodide vältel sisuliselt üksikvangistusega võrduvates tingimustes, millega kaebajate sõnul rikuti nende konventsiooni artiklist 3 tulenevaid õigusi.

ASJAOLUD

2. Kõne all oleval ajal peeti kaebajaid kinni Viru Vanglas. Esimest kaebajat, kellele võimaldati tasuta õigusabi, esindas Tallinna advokaat J. Valdma. Teist kaebajat esindas Tallinna advokaat R. Paas.

3. Valitsust esindas esialgu Eesti esindaja Euroopa Inimõiguste Kohtus M. Kuurberg ja seejärel tema ametijärglane T. Kolk.

4. Kohtuasja asjaolud võib kokku võtta järgmiselt.

I. SCHMIDTI KOHTUASI

A. Üksikvangistuse perioodid

5. Ajavahemikul 2015. aasta juunist kuni 2018. aasta aprillini määrati esimesele kaebajale, kes oli sel ajal vanglas kinnipeetav, kokku kakskümmend kaheksa distsiplinaar karistust tööülesannete täitmisest keeldumise, keelatud esemete kaasas kandmise ja vanglaametnike (täpsustamata) korralduste eiramise eest. Iga kord määrati talle karistuseks kartserirežiim. Esimesele kaebajale määratud kartserirežiimi perioodid varieerusid viiest neljakümne viie päevani, kuid sageli rakendati neid karistusi järjestikku.

6. Ühel korral rakendati esimese kaebaja suhtes täiendavaid julgeolekumeetmeid, nimelt eraldatud lukustatud kambri paigutamist, kuna ta oli visanud vangivalvurit pudeliga.

7. Selle tulemusena kohaldati esimese kaebaja suhtes järgmiste perioodide jooksul kas kartserirežiimi või eraldatud lukustatud kambri režiimi:

Kuupäevad	Päevade arv	Režiim
27. juuni – 4. september 2015	69 päeva	Kartserirežiim
23. september – 25. oktoober 2015	33 päeva	Eraldatud lukustatud kambri režiim
26. oktoober – 25. november 2015	30 päeva	Kartserirežiim
1. detsember 2015 – 4. veebruar 2016	65 päeva	Kartserirežiim
11. märts – 10. mai 2016	60 päeva	Kartserirežiim
20. mai 2016 – 6. juuni 2018	747	Kartserirežiim

8. Nende režiimide kohaldamise vahele jäid kuue kuni kolmekümne kuue päeva pikkused vaheajad.

B. Üksikvangistust puudutav menetlus

1. Distsiplinaarkaristuste järjekuse täitmisele pööramise õiguspärasust puudutav menetlus

9. 20. novembril 2017 esitas esimene kaebaja vangla juhtkonnale taotluse, milles palus võimaldada tal distsiplinaarkaristuste täideviimise vahel viibida mõistliku aja jooksul vangla tavarežiimil. Ta märkis, et teda on alates 20. maist 2016 pidevalt hoitud kartserirežiimil.

10. Vangla jättis rahuldamata nii selle taotluse kui ka kaebaja poolt hiljem esitatud vaide.

11. 11. veebruaril 2018 esitas esimene kaebaja Tartu Halduskohtule kaebuse. Ta palus, et kohus tunnistaks tema suhtes alates 27. juunist 2015 kuni kaebuse esitamise kuupäevani distsiplinaarkaristuste järjekuse (või üksnes lühikeste vahedega) täitmisele pööramise ebaseaduslikuks ja kohustaks vanglat sellist tegevust lõpetama. Hiljem selgitas ta, et tema eesmärk ei olnud vaidlustada mitte tema suhtes distsiplinaarkaristuste määramist, vaid üksnes nende täideviimise viisi.

12. 9. oktoobril 2018 kohtuasjas nr 3-18-327 tehtud otsusega jättis Tartu Halduskohus tema kaebuse rahuldamata. Esimene kaebaja kaebas selle otsuse edasi.

13. 21. mail 2019 tühistas Tartu Ringkonnakohus osaliselt esimese astme kohtuotsuse ja rahuldab osaliselt esimese kaebaja nõude.

14. Tartu Ringkonnakohus leidis esiteks, et kuni kuuekümne üheksa päeva pikkused perioodid, mil kaebaja viibis 25. juunist 2015 kuni 10. maini 2016 kartserirežiimil (vt punkt 7 eespool), olid eraldivõetuna õiguspärased. Analüüsidest iga perioodi eraldi, leidis kohus, et need perioodid olid vangistusseaduses sätestatud neljakümne viie päeva pikkusest maksimumkestusest lühemad (vt punkt 63 allpool) või ei ületanud seda oluliselt (kohus märkis, et vangistusseadus ei sisalda ajalast ülempiiri eraldiseisvate kartserirežiimi meetmete järjekusele rakendamisele distsiplinaarkaristusena). Eraldiseisvate karistuste täideviimise vahele jäänud ajal oli kaebajal võimalik veeta mõistlikul arvul päevi (kuus kuni viiskümmend kaks päeva) tavarežiimil. Tartu Ringkonnakohus rõhutas asjaolu, et esimene kaebaja oli vanglaeeskirju korduvalt rikkunud ja eeldatavasti mõistis, et selline käitumine toob kaasa distsiplinaarkaristuse, mis vastavalt vangistusseaduse § 65 lõikele 1 pööratakse viivitamata täitmisele. Kohus leidis, et vangla ei saaks täita oma seadusest tulenevat ülesannet, kui tal ei oleks võimalik võtta viivitamata meetmeid süstemaatiliste õigusrikkujate vastu ja rakendada nende suhtes distsiplinaarkaristusi. Kohus tutvus esimese kaebaja tervisekaardiga ja leidis, et kaebaja oli kõnealusel ajal mitmel korral konsulteerinud vangla meditsiinipersonaliga. Seega oli ta olnud pidevalt meditsiinitöötajate vaateväljas. Terviseprobleemid, mille üle esimene kaebaja kaebas, kas ei leidnud tervisekaardi tollaegsete kannete põhjal kinnitust või ei saanud neid

seostada kartserirežiimiga, vaid pigem esimese kaebaja varasemate vigastuste või varasema tervises seisundiga. Esimene kaebaja sai iga päev viibida ühe tunni värskes õhus. Kohus märkis, et kaebaja oli kõnealusel ajavahemikul kolmel korral taotlenud lühiajalist kokkusaamist, mis talle ka võimaldati; ta ei olnud taotlenud pikemaid kokkusaamisi. Kaebaja kandis oma distsiplinaarkaristusi tavakambris, kuid päeva ajaks eemaldati tema voodivarustus. Tal oli võimalik lugeda ajalehti, kuulata raadiot, lugeda religioosset kirjandust, teha telefonikõnesid, pidada kirjavahetust ja osaleda sotsiaalprogrammides.

15. Tartu Ringkonnakohus leidis siiski, et periood, mille vältel esimene kaebaja viibis kartserirežiimil 20. maist 2016 kuni 6. juunini 2018 (vt punkt 7 eespool), oli olnud õigusvastane. Kuigi oli tõendatud, et kaebaja oli selle perioodi jooksul korduvalt taotlenud ja saanud arstiabi, ei selgunud dokumentidest, kas ja kuidas vangla oli tegelikkuses hinnanud üksikvangistuses veedetud pika perioodi psüühilist ja füüsilist mõju esimesele kaebajale.

16. 10. septembril 2019 keeldus Riigikohus esimese kaebaja esitatud kassatsioonkaebuse läbivaatamisest.

2. Hüvitist puudutav menetlus

(a) Esimene hüvitist puudutav menetlus

17. 7. detsembril 2017 esitas esimene kaebaja Viru Vangla juhtkonnale taotluse ajavahemikul 25. juunist 2015 kuni 6. detsembrini 2017 talle määratud distsiplinaarkaristuste õigusvastase täitmisele pööramise hüvitamiseks.

18. Viru Vangla juhtkond jättis selle taotluse rahuldamata ja 9. märtsil 2018 esitas esimene kaebaja Tartu Halduskohtule kahju hüvitamise nõude. Ta taotles hüvitist summas 20 000 eurot ajavahemiku 25. juuni 2015 – 8. märts 2018 eest.

19. 4. mail 2018 keeldus Tartu Halduskohus vaatamast läbi nõuet ajavahemiku 7. detsember 2017 – 8. märts 2018 eest, kuna kaebaja ei olnud selle ajavahemiku osas kõigepealt esitanud nõuet Viru Vanglale (mis oli kohustuslik; edaspidi: kohustuslik kohtueelne menetlus). See otsus oli lõplik.

20. 25. oktoobril 2019 rahuldaski Tartu Halduskohus esimese kaebaja hüvitisnõude osaliselt ja mõistis tema kasuks välja 1200 eurot hüvitisena 20. maist 2016 kuni 6. detsembrini 2017 üksikvangistuses veedetud perioodi eest.

21. Tartu Halduskohus märkis, et kõnealuse perioodi (566 päeva) veetmist üksikvangistuses võis pidada nii esimese kaebaja inimväärikust alandavaks kui ka vaimset tervist kahjustavaks. Kohus analüüsis esimese kaebaja tervisekaarti ja jõudis järeldusele, et kaebajal oli esinenud vaimse tervise probleeme alates 2013. aastast ja et aastatel 2018–2019 olid need probleemid süvenenud. Kohus järeldas, et muude tegurite kõrval oli

üksikvangistuses viibimine aidanud kaasa esimese kaebaja vaimse tervise halvenemisele. Kohus märkis, et esimesel kaebajal oli olnud võimalik osaleda sotsiaalprogrammides ja ta oli regulaarselt vestelnud erinevate vanglaametnikega, kaplani ja psühholoogiga, kuid et märkimisväärse osa kartserirežiimil viibitud aja jooksul selliseid vestlusi ei toimunud. Kaebajal puudus kontakt kaaskinnipeetavatega, mida kohus pidas oluliseks. Pereliikmetega kokkusaamise kohta märkis kohus, et kuigi riigisisese õiguse kohaselt on sellised kokkusaamised kartserirežiimil viibivale kinnipeetavale keelatud, ei raskendanud see asjaolu esimese kaebaja olukorda, kuna oli tõendatud, et kontaktide puudumine perekonnaga oli kaebaja enda valik.

22. Teiste, lähemate üksikvangistuse perioodide kohta ajavahemikul 27. juunist 2015 kuni 10. maini 2016 (vt punkt 7 eespool) märkis Tartu Halduskohus, et esimese kaebaja kohtlemine nendel perioodidel oli varasemas kohtumenetluses (kohtuasi nr 3-18-327; vt punkt 14 eespool) tunnistatud õiguspäraseks. Seega ei olnud võimalik rahuldada esimese kaebaja hüvitisnõuet nende perioodide osas, kuna kahju hüvitamise nõude rahuldamise üks eeldustest on õigusvastasuse tuvastamine.

23. Seoses perioodiga 23. september 2015 – 26. oktoober 2015 (mil esimene kaebaja paigutati tema suhtes rakendatud täiendavate julgeolekumeetmete raames kolmekümne kolmeks päevaks eraldatud lukustatud kambrisse – vt punkt 7 eespool) selgitas Tartu Halduskohus, et sellised julgeolekumeetmed erinevad distsiplinaarkaristusest. Neid kasutatakse ettevaatusabinõuna, et vältida julgeolekuohtu kinnipeetavatele või vanglaametnikele. Seetõttu ei saanud vangla nende rakendamisest loobuda põhjendusega, et asjaomane kinnipeetav oli juba mõnda aega viibinud üksikvangistuses. Igal juhul oli esimene kaebaja vahetult enne tema paigutamist eraldatud lukustatud kambrisse viibinud vangla tavarežiimil. Seega oli see üksikvangistuse periood (mis oli lühem kui riigisisese õiguses sätestatud maksimumkestus ehk nelikümmend viis päeva) õiguspärane ja sellega seotud kahju hüvitamise nõue tuli jätta rahuldamata.

24. Lisaks lükkas kohus tagasi esimese kaebaja kahju hüvitamise nõude kaebaja seljaprobleeme (mis olid üksikvangistuse ajal väidetavalt süvenenud) puudutavas osas, kuna kaebaja ei olnud seda aspekti tõstatanud kohustuslikus kohtueelses menetluses.

25. Kaebaja esitas apellatsioonkaebuse Tartu Ringkonnakohtule, kes oma 1. detsembri 2020. aasta otsusega tühistas esimese astme kohtu otsuse kahju hüvitamise osas. Tartu Ringkonnakohus mõistis kaebaja kasuks välja mittevahalise kahju hüvitise summas 1700 eurot 566 päeva eest, mille kaebaja oli veetnud üksikvangistuses ajavahemikul 20. maist 2016 kuni 6. detsembrini 2017.

26. 9. märtsil 2021 keeldus Riigikohus kaebaja esitatud kassatsioonkaebuse läbivaatamisest.

(b) Teine hüvitist puudutav menetlus

27. 2018. aasta augustis esitas esimene kaebaja Viru Vanglale taotluse ajavahemikul 7. detsembrist 2017 kuni 30. augustini 2018 üksikvangistuses veedetud aja hüvitamiseks.

28. Vangla jättis tema taotluse rahuldamata ja 12. detsembril 2018 esitas kaebaja Tartu Halduskohtule kaebuse, milles ta taotles hüvitist ülalnimetatud perioodi eest, mil kaebajat oli hoitud üksikvangistuses.

29. Tartu Halduskohus võttis kahju hüvitamiseks esitatud kaebuse menetlusse. 25. märtsil 2020 teatas esimene kaebaja kohtule, et ta on vanglast vabanenud. Kuna kaebaja edaspidi kohtuga ühendust võtnud, tegi Tartu Halduskohus 14. oktoobril 2020 otsuse tema kaebuse läbi vaatamata jätmise kohta. Kaebaja ei kaevanud seda otsust edasi.

II. ŠMIGOLI KOHTUASI

A. Üksikvangistuse perioodid

30. Teine kaebaja, kes kandis sel ajal vanglakaristust, paigutati tööülesannete täitmise keeldumise eest määratud distsiplinaarkaristuse korras mitmel korral kartserirežiimile.

31. Nende distsiplinaarkaristuste järjestikuse täitmisele pööramise tulemusel viibis kaebaja kartserirežiimil järgmiste perioodide vältel:

Kuupäevad	Päevade arv	Režiim
1. juuni 2016 – 27. juuni 2017	392 päeva	Kartserirežiim
29. juuni 2017 – 22. august 2017	55 päeva	Kartserirežiim
24. august 2017 – 26. september 2017	34 päeva	Kartserirežiim

32. Kuigi kartserirežiimi kohaldati teise kaebaja suhtes arvukatel perioodidel ka enne 1. juunit 2016 ja pärast 26. septembrit 2017 ning kuigi riigisisises kohtumenetluses käsitleti ka pikemaid perioode, täpsustas kaebaja, et tema avaldus EIK-ile puudutab üksnes perioode alates 1. juunist 2016 kuni 26. septembrini 2017.

B. Üksikvangistust puudutav menetlus

1. Teise kaebaja suhtes distsiplinaarkaristuste järjestikuse täitmisele pööramise õiguspärasust puudutav menetlus

33. Kohtuasjas nr 3-17-356 esitas teine kaebaja Tartu Halduskohtule kaebuse, milles taotles muu hulgas distsiplinaarkaristuste järjestikuse täitmisele pööramise õigusvastaseks tunnistamist.

34. 3. augusti 2017. aasta otsusega jättis Tartu Halduskohus tema kaebuse rahuldamata. Teine kaebaja kaebas selle otsuse edasi.

35. 29. märtsil 2018 tühistas Tartu Ringkonnakohus osaliselt esimese astme kohtuotsuse ja rahuldab osaliselt teise kaebaja nõude. Kohus tunnistas distsiplinaarkaristuste järjestikuse täideviimise ajavahemikul 2015. aasta juunist kuni 2017. aasta juunini õigusvastaseks nende kartserirežiimi perioodide osas, mis ületasid riigisisises õiguses sätestatud neljakümne viie päeva pikkust maksimumkestust. Kohus sedastas, et vangla ei olnud selgitanud, kuidas ta oli kontrollinud ja jõudnud järeldusele, et distsiplinaarkaristuste järjestikune täideviimine ei kahjustanud teise kaebaja tervist.

36. Teine kaebaja esitas kassatsioonkaebuse, mida Riigikohus keeldus 2. oktoobril 2018 läbi vaatamast.

2. Hüvitist puudutav menetlus

37. 17. novembril 2017 esitas teine kaebaja Viru Vangla juhtkonnale taotluse ajavahemikul 1. juunist 2016 kuni 9. novembrini 2017 määratud distsiplinaarkaristuste õigusvastase täitmisele pööramise hüvitamiseks.

38. 17. jaanuaril 2018 jättis Viru Vangla juhtkond taotluse rahuldamata. Seejärel esitas teine kaebaja 19. veebruaril 2018 kahju hüvitamise nõude Tartu Halduskohtule; ta taotles ajavahemiku 1. juuni 2016 – 9. november 2017 eest hüvitist summas 20 000 eurot.

39. 14. detsembril 2018 tegi Tartu Halduskohus kohtuasjas nr 3-18-360 otsuse, millega ta rahuldab teise kaebaja nõude osaliselt. Võttes teadmiseks kohtuasjas nr 3-17-356 tehtud lõpliku kohtuotsuse (vt punkt 35 eespool), otsustas Tartu Halduskohus, et ajavahemikul 1. juunist 2016 kuni 27. juunini 2017 oli kaebaja seoses oma üksikvangistusega kandnud mittevaralist kahju. Siiski pidas kohus distsiplinaarkaristuste järjestikuse täitmisele pööramise õigusvastasuse tunnistamist piisavaks hüvituseks.

40. Kaebaja esitas apellatsioonkaebuse Tartu Ringkonnakohtule, kes oma 27. juuni 2019. aasta otsusega tühistas esimese astme kohtu otsuse. Ringkonnakohus leidis, et esimese astme kohtu tuvastatud ajavahemikul kantud mittevaralise kahju eest tuleb kaebajale maksta 50 eurot. Teine kaebaja esitas kassatsioonkaebuse.

41. 15. aprillil 2020 rahuldab Riigikohus osaliselt teise kaebaja kassatsioonkaebuse. Riigikohus leidis esiteks, et eelmiste astmete kohtud olid asjaomase üksikvangistuse perioodi tuvastamisel eksinud. Kohus märkis, et teine kaebaja oli ka pärast 27. juunit 2017 viibinud kartserirežiimil kauem kui nelikümmend viis päeva. Lisaks leidis Riigikohus, et kartserirežiimi kohaldamisel tehtud ühepäevane vaheaeg vangla tavatingimustes viibimiseks ei olnud üksikvangistuse negatiivse mõju leevendamiseks piisav (üksikvangistuse perioodid on loetletud punktis 31 eespool). Kohus sedastas, et teatud aja veetmine vangla tavarežiimil on vajalik, kui vanglas võimaldatav vaimne ja füüsiline stimulatsioon ei paku piisavaid võimalusi suhtlemiseks

või muuks asjakohaseks tegevuseks. Sellest tulenevalt leidis Riigikohus, et distsiplinaarkaristuste rakendamine teise kaebaja suhtes 482 päeva jooksul ajavahemikul 1. juunist 2016 kuni 26. septembrini 2017 oli olnud õigusvastane.

42. Seejärel kirjeldas Riigikohus mittevaralise kahju hüvitise arutamise alust, mis tuleneb riigivastutuse seaduse §-st 9 (vt punkt 69 allpool). Kohtutel on mittevaralise kahju eest hüvitise väljamõistmisel lai kaalutusruum. Hüvitise suuruse kindlaksmääramisel peavad kohtud muu hulgas arvesse võtma rikutud õiguse olulisust, kõiki kahju tekkimise tuvastatud asjaolusid ja riive intensiivsust. Lisaks tuleb hüvitise suuruse määramisel arvesse võtta Euroopa Inimõiguste Kohtu lahendeid. Riigikohus märkis, et kohtuasjas *Shmelev jt vs. Venemaa* (otsus vastuvõetavuse kohta) (nr 41743/17, 17. märts 2020) oli EIK pidanud mõistlikuks ja proportsionaalseks riigisisese kohtu poolt välja mõistetud hüvitist, mis vastas ligikaudu 30%-le EIK-i määratud hüvitisest.

43. Välja mõistetava hüvitise suuruse hindamisel märkis Riigikohus, et teist kaebajat oli hoitud tavakambris, et ta oli olnud pideva meditsiinilise järelevalve all ja et üksikvangistus ei tundunud olevat tema tervist tõsiselt mõjutanud. Pealegi ei olnud teisel kaebajal mõjuvaid põhjusi tööst keeldumiseks. Sellest hoolimata oli ta otsustanud seda teha, kuigi oli teadlik, et vangla tavapraktika kohaselt paigutatakse ta sellise rikkumise eest kartserirežiimile.

44. Riigikohus rõhutas, et vanglas töötamisest keeldumist ei saa pidada ebaoluliseks rikkumiseks. Kinnipeetaval on kohustus töötada; see kohustus teenib vanglakaristuse eesmäärke. Vanglas töötamine aitab isikul säilitada või kujundada harjumust töötada ja iseseisvalt hakkama saada. Lõpptulemusena aitab see suunata isikut õiguskäitumisele. Oluline on ka see, et saadud töötasust on kinnipeetaval võimalik hüvitada kuriteoga tekitatud kahju ning koguda raha vabanemisefondi, mis võimaldab katta esmased kulutused vanglast vabanemisel ja aitab vähendada uute kuritegude toimepanemise riski.

45. Võttes arvesse kõiki eespool nimetatud asjaolusid, leidis Riigikohus, et teisele kaebajale tuleks üksikvangistuses veedetud 482 päeva eest mõista välja 1500 eurot.

III. KAEBAJATE ÜKSIKVANGISTUSE TINGIMUSED

46. Kartserirežiimi üldised tingimused on sätestatud vangistuseseaduse asjakohastes sätetes ja justiitsministri määruses nr 72 „Vangla sisekorraeskiri“ (vt punktid 63–68 ja 70 allpool).

47. Mõlemad kaebajad kandsid oma distsiplinaarkaristust vangla tavakambris, kuid kartserirežiimi kohaselt. Selle režiimi raames eemaldati kambrit päeva ajaks voodivarustus. Neile anti vanglarõivad ja neil ei lubatud

omada muid isiklikke esemeid kui need, mis on vangla sisekorraeskirjaga lubatud (vt punkt 70 allpool).

48. Distiplinaarkaristuse kandmise kambri suurus oli umbes 9,9 ruutmeetrit ning kambri oli dušinurk ja WC. Kaebajatel oli võimalik kuulata sisseehitatud raadiot ning lugeda ajalehti ja usulist kirjandust (teise kaebaja käsutuses oli ka õppekirjandus). Vajaduse korral oli kaebajatel eraldi arvutiruumis juurdepääs kõigile riigisestele õigusaktidele ning neil oli võimalik iga päev ühe tunni vältel õues jalutada. Kumbki kaebaja ei esitanud kaebusi oma elamistingimuste selliste aspektide kohta nagu kambri ventilatsiooni, kütte või valgustuse kvaliteet.

49. Riigisese õiguse kohaselt olid nii lühiajalised kui ka pikaajalised kokkusaamised kaebajatele kartserirežiimi rakendamise ajal keelatud. Küll aga olid sellised kokkusaamised lubatud kartserirežiimi rakendamise perioodide vahele jääval ajal.

50. Kaebajad võisid vähemalt kord nädalas teha telefonikõnesid. Kirjavahetus oli lubatud ilma piiranguteta ja kaebajad kasutasid seda võimalust aktiivselt, et suhelda kas teiste kinnipeetavatega või vabaduses viibivate isikutega.

51. Toitu jagati kolm korda päevas ja posti koguti üks kord päevas.

A. Esimese kaebaja konkreetsed asjaolud

52. Kõne all oleval ajavahemikul osales esimene kaebaja sotsiaalprogrammides „Agressiivsuse asendamise treening“ (kaheksateist kohtumist ajavahemikul 29. juulist 2015 kuni 2. oktoobrini 2015), „Eluviisitreening“ (seitse kohtumist ajavahemikul 24. aprillist kuni 5. juunini 2017) ja „Sotsiaalsete oskuste arendamine“ (kaheksa kohtumist ajavahemikul 29. septembrist kuni 27. oktoobrini 2017).

53. Lisaks oli kaebajal arvukalt vestlusi inspektor-kontaktisikuga ja kriminaalhooldusametnikuga (umbes kolmkümmend vestlust ajavahemikul 27. juunist 2015 kuni 6. detsembrini 2017), kaks vestlust psühholoogiga (6. novembril 2015 ja 6. juunil 2016) ning üks vestlus kaplaniga, mille käigus käsitleti mitmesuguseid kinnipeetava käitumist, suhtumist ja teadlikkust puudutavaid teemasid. Nende vestlustega seoses anti talle lugeda mitmesuguseid raamatuid. Psühholoog märkis esimese vestluse kohta koostatud protokollis, et kaebaja oli väljendanud soovi, et ta jäetaks rahule ja et tal lastaks segamatult oma asjadega tegeleda. Teise vestluse järel märkis psühholoog, et kaebaja oli emotsionaalselt tasakaalukas, tajus oma reaalsust adekvaatselt ja näis olevat kartserirežiimiga kohanenud.

54. Paistab (vt punkt 14 eespool), et ajavahemikul 27. juunist 2015 kuni 10. maini 2016 taotles kaebaja kolme lühiajalist kokkusaamist (mille toimumiseks vangla andis ka loa) ja neist kaks leidsid aset.

55. Kaebajal oli võimalik vähemalt kord nädalas teha telefonikõnesid. Ajavahemikul 27. juunist 2015 kuni 6. juunini 2018 tegi kaebaja vanglast

ligikaudu 750 telefonikõnet, sealhulgas 20. maist 2016 kuni 6. detsembrini 2017 üle 150 telefonikõne.

56. Esimese kaebaja esitatud andmetest nähtub, et ajavahemikul 27. juunist 2015 kuni 6. detsembrini 2017 osales ta umbes 180 erineval meditsiinilisel konsultatsioonil. Aeg-ajalt anti talle kambrisse ka treeningmatt.

57. Lisaks distsiplinaarkaristuste kohaldamisele paigutati esimene kaebaja 23. septembrist 2015 kuni 26. oktoobrini 2015 ka eraldatud lukustatud kambrisse (vt punktid 6–7 eespool). Ka selle režiimi puhul oli nõutav, et kinnipeetav viibiks oma kambris, välja arvatud igapäevane ühetunnine jalutuskäik õues (soovi korral). Erinevalt kartserirežiimist ei võetud ajavahemikul, mil kaebaja suhtes rakendati eraldatud lukustatud kambri režiimi, tema voodivarustust päeva ajaks ära ning tal oli lubatud kanda oma riideid, omada kambris isiklike esemeid ja võtta vastu külastajaid. Kirjanduse valik kambris ei olnud piiratud (ta võis tellida muid raamatuid) ja kaebajal oli võimalik osta vangla kauplustest kaupu.

B. Teise kaebaja konkreetsed asjaolud

58. Teine kaebaja osales eesti keele kursustel, mis osaliselt kattusid perioodidega, mil tema suhtes kohaldati kartserirežiimi. Keeletunnid toimusid kolm korda nädalas (iga keeletund kestis kolm tundi) 3. maist kuni 11. septembrini 2016 ja 27. jaanuarist kuni 18. maini 2017.

59. Ajavahemikul 1. juunist 2016 kuni 26. septembrini 2017 oli kaebajal viisteist kohtumist inspektor-kontaktisikuga. Kui mõne kohtumise eesmärk oli teavitada teist kaebajat teatavatest muudatustest vangla eeskirjades, siis teised vestlused puudutasid teise kaebaja töökohustust, võimalust osaleda õppetegevuses ja elu pärast vanglast vabanemist. Nende kohtumiste protokollide kohaselt väljendas teine kaebaja oma põhimõttelist keeldumist teha vanglas tööd, kuna pidas seda alandavaks. Ilmneb, et kõne all oleval ajavahemikul pakuti talle ühel korral (4. aprillil 2017) võimalust konsulteerida psühholoogiga, millest kaebaja keeldus. Hiljem taotles ta konsultatsiooni psühhiaatriga, mis toimus 17. augustil 2017. Kaebajal diagnoositi „täpsustamata raske stressireaktsioon“ ja talle määrati ravimid. Varsti pärast seda otsustas kaebaja mitte järgida psühhiaatri määratud ravi.

60. Kõne all oleval ajavahemikul taotles teine kaebaja luba kuueks lühikeseks kokkusaamiseks, mille toimumiseks vangla andis ka loa (sealhulgas kaks kokkusaamist kaebaja pereliikmetega). Kolm kokkusaamist jäid ära vangla juhtkonnast mitteolenevatel põhjustel.

61. Ajavahemikul 1. juunist 2016 kuni 26. septembrini 2017 tegi teine kaebaja 312 telefonikõnet.

62. Tervisekaardilt nähtub, et 1. juunist 2016 kuni 26. septembrini 2017 osales teine kaebaja umbes 80 erineval meditsiinilisel konsultatsioonil.

**ASJAKOHANE ÕIGUSLIK RAAMISTIK JA
KOHTUPRAKTIKA****I. ASJAKOHANE RIIGISISENE ÕIGUS****A. Vangistusseadus**

63. Vangistusseaduse § 63 lõike 1 punktis 4 on loetletud järgmised võimalikud distsiplinaarkaristused: noomitus; isikliku raadio, televiisori või muu vajaliku elektriseadme kasutamise keelamine kuni neljakümne viieks päevaks; ühe lühi- või pikaajalise kokkusaamise keelamine; töölt eemaldamine kuni üheks kuuks; kartserisse paigutamine kuni neljakümne viieks ööpäevaks.

64. Vangistusseaduse § 65 lõikes 1 on sätestatud, et üldjuhul pööratakse distsiplinaarkaristus täitmisele kohe. Vangistusseaduse § 65 lõike 2 kohaselt võib vanglaametnik distsiplinaarkaristuse või selle osa täitmisele pööramise edasi lükata tingimusel, et kinnipeetav ei pane katseajal toime uut distsipliinirikumist.

65. Vangistusseaduse § 65¹ lõikes 2 on sätestatud, et kartserisse paigutamisel otsitakse kinnipeetav läbi ja talle antakse kartseririietus. Kinnipeetava juures tavakambris olnud isiklikud asjad antakse hoiule ja tagastatakse kinnipeetavale pärast kartserist vabastamist.

66. Vangistusseaduse § 65¹ lõike 2 kohaselt ei ole kartserisse paigutatud kinnipeetaval õigust vangla üldtingimustes sätestatud korras vangla territooriumil liikuda. Kinnipeetava soovil võimaldatakse tal siiski vähemalt üks tund päevas viibida vabas õhus.

67. Vangistusseaduse § 69 lõikes 1 on sätestatud, et kinnipeetava puhul, kes süstemaatiliselt rikub vangistusseaduse või vangla sisekorraeskirja kohaseid käitumishõudeid, kahjustab oma tervist või on suitsiidi- või põgenemiskalduvustega, samuti kinnipeetava puhul, kes on ohtlik teistele isikutele või vangla julgeolekule, rakendatakse täiendavaid julgeolekumeetmeid. Täiendavaid julgeolekumeetmeid võib rakendada ka raske õiguserikkumise ärahoidmiseks. Vangistusseaduse § 69 lõikes 2 on loetletud kõik sellised täiendavad julgeolekumeetmed, mida vangla võib kehtestada, sealhulgas asjaomase kinnipeetava paigutamine eraldatud lukustatud kambrisse. Vangistusseaduse § 69 lõikes 3 on täpsustatud, et § 69 lõikes 1 nimetatud asjaolude äralangemisel täiendavate julgeolekumeetmete kohaldamine lõpetatakse.

68. Vangistusseaduse § 24 lõikes 4 on sätestatud, et distsiplinaarkaristuse kandmiseks kartserisse paigutatud kinnipeetavale ei võimaldata lühiajalisi kokkusaamisi. Vangistusseaduse § 25 lõikes 3 on sama reegel sätestatud pikaajaliste kokkusaamiste kohta.

B. Riigivastutuse seadus

69. Mittevaralise kahju hüvitamise eeskirjad on sätestatud riigivastutuse seaduse §-s 9. Seaduse § 9 lõike 1 kohaselt võib isik nõuda mittevaralise kahju rahalist hüvitamist süüliselt väärkuse alandamise, tervise kahjustamise, vabaduse võtmise, kodu või eraelu puutumatus või sõnumi saladuse rikkumise ning au või hea nime teotamise korral. Seaduse § 9 lõikes 2 on lisatud, et mittevaraline kahju hüvitatakse proportsionaalselt õiguserikkumise raskusega ning arvestades süü vormi ja raskust.

C. Justiitsministri määrus nr 72 „Vangla sisekorraeskiri“

70. Justiitsministri määruse nr 72 „Vangla sisekorraeskiri“ §-s 60 on sätestatud, et kartseris võivad kinnipeetaval olla kaasas pühakiri, tema õiguste kaitseks vajalike õigusaktide koopiad, abielusõrmus, ususümbolid, mõistlikus koguses usu- ja õppekirjandust, kirjapaber, kirjutusvahendid, kirjamargid, ümbrikud, tema kohta tehtud kohtuotsuste ja -määruste koopiad, süüdistuskokkuvõtted, tema kirjadele saabunud vastused, üks telefonikaart, seep, kamm, hambapasta, hambahari, käterätt, tualettpaber ning naiskinnipeetaval hügieenisidemed.

II. ASJAKOHANE RIIGISISENE KOHTUPRAKTIKA

A. Kinnipeetavate kohustus teha vanglas viibides tööd

71. Oma 8. detsembri 2021. aasta otsuses nr 3-18-1895 sedastas Riigikohus, et tööle asumise korralduse süstemaatilist täitmata jätmist kinnipeetava poolt tuleb pidada raskeks rikkumiseks. Riigikohus nõustus Viru Vangla juhtkonnaga, et kinnipeetava järjekindel keeldumine määratud tööülesannete täitmisest (ajendatuna reeglistikust, mida järgib kriminaalne subkultuur, kuhu ta kuulub) kujutab endast ohtu vangla distsipliinile ja julgeolekule. Kõnealusel Riigikohtu käsitletud kohtuasjas kandis kaebuse esitaja karistust kuritegeliku ühenduse juhtfiguurina toime pandud kuritegude eest. Vanglal oli põhjust arvata, et kinnipeetava keeldumine tööülesannete täitmisest ei olnud tingitud mitte tervisega seotud takistustest, vaid väärtushinnangutest, mis olid levinud kriminaalses subkultuuris, kuhu ta kuulus. Kinnipeetava süstemaatiline ja põhjendamatu keeldumine koristustöödest osutas, et ta hoidis jätkuvalt au sees kriminaalsele subkultuurile omast arusaama, mille kohaselt on koristustööde tegemine tema staatusega isiku väärkust alandav. Riigikohus leidis, et distsiplinaarkaristuse rakendamine kartserirežiimi näol oli kõnealusel juhul süüdistatava suhtes õigustatud ja proportsionaalne. Samas rõhutas Riigikohus, et üksikvangistust ei tohiks rakendada lõputult.

B. Distsiplinaarkaristuste järjestikune täitmisele pööramine

72. Riigikohtu 10. oktoobri 2017. aasta otsus nr 3-15-3133 käsitles nõuet mitme distsiplinaarotsuse tühistamiseks, mis puudutasid kinnipeetava paigutamist kartserisse töötamisest keeldumise eest. Riigikohus leidis oma otsuses, et kartserirežiimi rakendamine oli iseenesest õiguspärane ja proportsionaalne. Seetõttu ei tühistanud ta kõnealuseid distsiplinaarotsuseid. Viidates Euroopa Inimõiguste Kohtu praktikale, pidas Riigikohus siiski vajalikuks märkida, et kuigi kaebajale erinevate rikkumiste eest määratud distsiplinaarkaristused (kartserisse paigutamine) olid eraldivõetuna õiguspärased, ei pruugi nende katkematu järjestikune täideviimine olla vastuvõetav. Kinnipeetava puhul tähendanuks see tema hoidmist kartseris neli kuud järjest. Sellega seoses märkis Riigikohus sõnaselgelt, et ta muudab oma varasemas otsuses nr 3-3-1-79-12 esitatud seisukohta kartserisse paigutamises seisnevate karistuste järjestikuse täideviimise võimaluse kohta. Riigikohus täpsustas, et vangistusseaduse § 65 lõikes 1 (vt punkt 64 eespool) sisalduv sõna „üldjuhul“ annab vangla juhtkonnale teatava kaalutusõiguse. Ta märkis, et vajaduse korral tuleks kinnipeetavatel võimaldada mitme distsiplinaarkaristuse täideviimise vahel viibida mõistlik arv päevi vangla tavarežiimil.

73. Oma 8. detsembri 2021. aasta otsuses nr 3-18-1895 (millele on juba viidatud eespool punktis 71) märkis Riigikohus, et kartserirežiimi tingimused ja sellega seotud isolatsiooni ulatus võivad olla väga erinevad. Lisaks kartseris viibimise kestusele on olulised ka muud tegurid, näiteks füüsilised kinnipidamistingimused ning kinnipeetavale pakutavad võimalused füüsilise ja vaimse tervise säilitamiseks (sealhulgas perekonna ja vanglaväliste sõpradega suhtlemise ning vanglasisese sotsiaalse suhtluse võimalused). Samuti on oluline nii üksikvangistuse määramise otsuse tegemisel kui ka selle kohaldamise ajal hinnata asjaomase isiku tervist ja tema võimet isolatsiooni taluda. Kui vangla pakutav tegevus ei anna piisavalt võimalusi suhelda vanglaväliste ja -siseste inimestega ega taga kinnipeetava vaimse tervise kaitset, tuleb üksikvangistuse negatiivse mõju leevendamiseks võimaldada kinnipeetaval viibida tavatingimustes. Mida pikem on kartserirežiimil viibimise aeg, seda pikemad peavad olema vahepealsed perioodid (mille jooksul isik elab vangla tavarežiimil).

74. Euroopa Inimõiguste Kohtu praktikale viidates rõhutas Riigikohus, et riik peab tagama üksikvangistuses viibiva isiku füüsilise ja vaimse tervise regulaarse hindamise. Kinnipeetava terviseseisundi jälgimisel võib olla teatav roll temaga igapäevaselt kokkupuutuvatel vanglaametnikel, seda eelkõige juhul, kui nad on võimalike probleemide märkamiseks piisavalt kvalifitseeritud ja konkreetse kinnipeetava terviseseisundiga kursis ning neile on antud juhised edastada probleemi täheldamisel info kiiresti ametiisikutele, kes saavad anda korralduse üksikvangistus lõpetada. Olulisem on siiski see, et korraldatud oleks üksikvangistuses viibivate kinnipeetavate füüsilise ja

vaimse tervise regulaarne ja piisava sagedusega kontrollimine kvalifitseeritud meditsiinitöötajate poolt. Selliste kontrollide sagedus võiks sõltuda iga kinnipeetavaga seotud riskiteguritest. Kuna üksikvangistus ohustab eeskätt inimese vaimset tervist, ei saa piisavaks pidada üksnes sellele lootmist, et kinnipeetav on teadlik ja annab ise märku oma võimalikest vaimse tervise probleemidest.

C. Kahju hüvitamise nõuded

75. Oma 16. detsembri 2009. aasta otsuses nr 3-3-1-71-09 selgitas Riigikohus, millised võimalused on kinnipeetavatel, kes soovivad esitada kahju hüvitamise nõude. Riigikohus märkis, et vangla tekitatud kahju hüvitamise nõudmiseks on kinnipeetaval kaks võimalust. Kinnipeetav võib esitada esmalt halduskohtule kaebuse haldusakti või -toimingu õigusvastasuse tuvastamiseks. Juhul, kui kohus tuvastab õigusvastasuse, on võimalik vanglale esitada kahju hüvitamise taotlus riigivastutuse seaduses sätestatud korras. Kui vangla seda taotlust ei rahulda, võib kinnipeetav seejärel kolmekümne päeva jooksul esitada kaebuse halduskohtule. Teine võimalus on esitada kohe kahju hüvitamise taotlus vanglale. Kui vangla seda taotlust ei rahulda, võib kinnipeetav seejärel esitada kaebuse halduskohtule. Sellisel juhul ei ole haldusakti või -toimingu õigusvastasuse eraldi tuvastamine vajalik, sest kahju hüvitamise nõue hõlmab ka õigusvastasuse tuvastamise nõuet.

76. Oma 4. juuni 2018. aasta otsusega nr 3-15-2943 tühistas Riigikohus madalama astme kohtute otsused, millega jäeti rahuldamata kaebaja nõue hüvitada pikaajalise kartseris viibimisega tekitatud kahju. Riigikohus selgitas, et selleks, et hinnata, kas eraldi distsiplinaarkaristuste järjestikune täitmisele pööramine on lubatav, on oluline võtta arvesse i) kartseris viibimise kestust ja ii) sellest tulenevat individuaalset mõju asjaomase isiku tervisele või sotsiaalsele olukorrale. Seetõttu tuleb hinnata ka seda, kui pikalt peaks kinnipeetav elama vangla tavarežiimil, et leevendada kartserirežiimil viibimise kahjulikku mõju. Riigikohus lisas, et ka hea vaimse ja füüsilise tervisega isikute puhul tuleks eeldada kartserirežiimi ebaproportsionaalsust, kui see kestab oluliselt kauem kui vangistusseaduses osutatud nelikümmend viis päeva. Kuna seaduse alusel ei saanud Riigikohus tuvastada hüvitisnõude üle otsustamise seisukohast olulisi faktilisi asjaolusid, saatis ta asja esimese astme kohtule uuesti läbivaatamiseks.

III. TÄIENDAVID RIIGISESED HALDUSTAVAD

77. Valitsuse esitatud teabe kohaselt on Eesti vanglates alates 2018. aasta sügisest käimas katseprogramm, mis on suunatud kinnipeetavatele, kes viibivad pikemat aega üksikvangistuses. Programmi eesmärk on tagada, et sellistel isikutel oleks piisavalt sotsiaalseid kontakte ja sisukat tegevust, et

vähendada üksikvangistuse võimalikku negatiivset mõju. Iga üksikvangistuses viibiv kinnipeetav liitub programmiga oma üksikvangistuse üheteistkümnendal päeval; programmi viib läbi kaplan, sotsiaaltöötaja, psühholoog või (vabatahtlik) mentor. Kohtumised toimuvad kolm korda nädalas ja kestavad tund aega. Programm kestab kuni viis nädalat. Vaba aja veetmiseks saab lahendada sudokusid ja lugeda programmiga seotud harivat kirjandust. Pärast programmi algfaasi toimuvad kohtumised sagedamini – nädalas peetakse neli tunniajast vestlust (kusjuures üks kohtumine peab toimuma nädalavahetusel). Kohtumiste teemad ei ole ette kindlaks määratud ja kohtumiste eesmärk on pakkuda üksikvangistuse ajal inimlikku kontakti ja ennetada üksikvangistuse võimalikku negatiivset mõju (või selle süvenemist). Vähemalt üks kord kuus peab kohtumise läbi viima kliiniline psühholoog või psühhiaater, kes hindab asjaomase kinnipeetava vaimset seisundit (ja selles pärast eelmist kohtumist toimunud muutusi). Iga kohtumise läbiviija dokumenteerib kohtumise eesmärgi, kohtumisel toimunu, vestlusteemad, isikule antud ülesanded ja nende täitmise tulemused, märkimisväärsed tähelepanekud kinnipeetava suhtumise ja käitumise kohta, isiku aktiivsuse ja koostöövalmiduse ning kohtumise kestuse.

IV. ASJAKOHASED RAHVUSVAHELISED JURIIDILISED DOKUMENDID

78. Kinnipeetavate kohtlemise standard-miinimumnõuetega (nn Nelson Mandela reeglid), mille näol on tegemist kinnipeetavate kohtlemise ülemaailmsete põhistandarditega ja mille ÜRO Peaassamblee võttis vastu 17. detsembril 2015 (A/RES/70/175), on ette nähtud järgmine:

„Nõue 43

1. Piirangud ja distsiplinaarkaristused ei tohi ühelgi juhul kujutada endast piinamist ega muud julma, ebainimlikku või inimväärikust alandavat kohtlemist või karistamist.

Keelatud on eelkõige järgmised tavad:

- a) tähtajatu üksikvangistus;
- b) pikaajaline üksikvangistus;

[...]

Nõue 44

Käesolevate nõuete kohaldamisel tähendab üksikvangistus kinnipeetava hoidmist tingimustes, kus tal puudub tähendusrikas inimkontakt, 22 või enam tundi ööpäevas. Pikaajaline üksikvangistus tähendab üksikvangistust, mis kestab üle 15 järjestikuse ööpäeva.

Nõue 45

1. Üksikvangistust tuleb rakendada ainult erandjuhtudel viimase abinõuna, võimalikult lühikese aja jooksul ja sõltumatu kontrolli all ning ainult pädeva asutuse loal. Seda ei tohi rakendada kinnipeetavale määratud karistuse alusel.

2. Üksikvangistuse rakendamine tuleks keelata vaimse või füüsilise puudega kinnipeetavate puhul, kui selline meede võib nende seisundit halvendada. Jätkuvalt kehtib teistes ÜRO kuriteoennetuse ja kriminaalõiguse valdkonna standardites ja normides osutatud üksikvangistuse ja sarnaste meetmete kasutamise keeld naiste ja lastega seotud juhtumite puhul.

79. Piinamise ja ebainimliku või alandava kohtlemise või karistamise tõkestamise Euroopa komitee (edaspidi: CPT) poolt 2011. aastal avaldatud 21. üldaruande (CPT/Inf(2011)28-part2) jaos „Kinnipeetavate üksikvangistus“ selgitatakse, mida mõeldakse mõiste „üksikvangistus“ all:

„CPT mõistab üksikvangistuse all olukorda, kus kinnipeetavat hoitakse teistest kinnipeetavatest eraldatuna näiteks kohtuotsuse alusel, vanglasiseses distsiplinaarkaristuse rakendamiseks, ennetava haldusmeetme rakendamiseks või kõnealuse kinnipeetava kaitsmiseks. Sellisele meetmele allutatud kinnipeetavat hoitakse üldjuhul üksinda, kuid mõnes riigis võidakse teda hoida koos veel ühe või kahe kinnipeetavaga, ja käesolev jagu kehtib mõlema olukorra kohta.“

80. Samas aruandes käsitleti ka erinevaid üksikvangistuse liike. Distsiplinaarkaristusena määratava üksikvangistuse ja ennetavatel eesmärkidel määratava administratiivse üksikvangistuse kohta märgiti aruandes järgmist:

b) Üksikvangistus kui distsiplinaarkaristus

„Seaduses sätestatud tavapärase distsiplinaarmenetluste raames võidakse kõige karmima distsiplinaarkaristusena keelata kinnipeetavale kontaktid teiste kinnipeetavatega. Mõistes sellise karistusega kaasnevat ohte, määravad riigid kindlaks maksimaalse perioodi, mille jooksul seda karistust võib rakendada. See võib ulatuda mõnest päevast kuni kuu või paarini. Mõnes riigis võib maksimaalse perioodi määrata kindlaks vangla juhtkond, kusjuures kohtuorgan võib määrata pikema perioodi. Enamikus riikides (kuid mitte kõigis) on keelatud rakendada üksikvangistust katkematult järjestikku.

Arvestades üksikvangistuse potentsiaalselt väga kahjulikku mõju, leiab CPT, et proportsionaalsuse põhimõtte kohaselt tuleb üksikvangistust kasutada distsiplinaarkaristusena ainult erandjuhtudel ja viimase abinõuna ning võimalikult lühikese aja jooksul. Paljudes Euroopa Nõukogu liikmesriikides liigutakse karistusena määratava üksikvangistuse maksimaalse võimaliku perioodi lühendamise poole. CPT on seisukohal, et maksimaalne periood ei tohiks konkreetse õigusrikkumise puhul ületada 14 päeva ja eelistatavalt peaks see olema veelgi lühem. Lisaks tuleks keelata distsiplinaarkaristuste järjestikune rakendamine, kui selle tulemusel kestab katkematu üksikvangistus maksimaalsest perioodist kauem. Võimalikke kinnipeetava poolt toime pandud õiguserikkumisi, mis nõuaksid karmimat karistust, tuleks käsitleda kriminaalõigussüsteemi kaudu.

c) Administratiivne üksikvangistus ennetavatel eesmärkidel

Enamiku Euroopa riikide õigus võimaldab haldusaktiga paigutada üksikvangistusse kinnipeetavaid, kes on põhjustanud teistele isikutele tõsist kahju või kes hinnangu järgi

võivad seda tõenäoliselt teha või kes kujutavad endast väga tõsist ohtu vangla ohutusele või julgeolekule. Üksikvangistus võib üksikjuhtumite puhul kesta üksnes paar tundi või kui tegemist on kinnipeetavatega, keda peetakse eriti ohtlikuks ja jätkuvalt otsest ohtu kujutavaks, siis isegi mitu aastat. See on potentsiaalselt kõige pikaajalisem üksikvangistuse liik, mille puhul on tihti kõige vähem menetluslikke tagatisi. Selle tõttu on ülioluline kehtestada eeskirjad, millega tagatakse, et üksikvangistust ei kohaldata liiga kergekäeliselt (näiteks vahetu reaktsioonina igale distsiplinaarrikkumisele, mida ei ole veel menetletud), liiga laialdaselt ega liiga pikaajaliselt.“

81. Euroopa vanglareeglistikuga (ministrite komitee soovitus Rec(2006)2 liikmesriikidele, mille ministrite komitee võttis vastu 11. jaanuaril 2006 ministrite asetäitjate 952. kohtumisel), kõne all oleval ajal kehtinud redaktsioonis ja asjakohases osas, on ette nähtud järgmine:

„43.1 Arst hoolitseb vangide füüsilise ja vaimse tervise eest ning vaatab läbi – ühiskonna tervishoiu standarditele vastavatel tingimustel ja sagedusega – kõik haiged vangid, kõik, kes teatavad haigusest või vigastusest, ja vangid, kes on eritählepanu all.

43.2 Arst või arsti alluvuses töötav meditsiiniõde pöörab erilist tähelepanu üksikvangistuses viibivate vangide tervisele, külastab neid iga päev ning osutab neile kohest arstiabi ja ravib neid vangi enda või vangla personali nõudel.

43.3 Arst kannab direktorile ette juhtudest, mil vangistuse jätkumine või vangistuse tingimused, sealhulgas üksikvangistus, ohustavad tõsiselt vangi füüsilist või vaimset tervist.

[...]

60.5 Üksikvangistus määratakse karistusena üksnes erandjuhul ja kindlaks ajavahemikuks, mis on võimalikult lühike.“

82. Ministrite komitee muutis ja täiendas Euroopa vanglareeglistikku 1. juulil 2020 ministrite asetäitjate 1380. kohtumisel. Üksikvangistuse kui distsiplinaarkaristuse kehtivate Euroopa standarditega, mis on sätestatud muudetud Euroopa vanglareeglistiku reeglis 60.6, on ette nähtud järgmine:

„60.6.a Üksikvangistust, st kinnipeetava hoidmist tingimustes, kus tal puudub tähendusrikas inimkontakt, enam kui 22 tundi ööpäevas, ei tohi kunagi kohaldada laste, rasedate naiste, rinnaga toitvate emade ega koos imikutega vanglas viibivate vanemate suhtes.

60.6.b Üksikvangistuse määramise otsuse tegemisel võetakse arvesse asjaomase kinnipeetava tervislikku seisundit. Üksikvangistust ei tohi rakendada vaimse või füüsilise puudega kinnipeetavate suhtes, kui see halvendaks nende seisundit. Määratud üksikvangistuse rakendamine lõpetatakse või peatatakse, kui kinnipeetava vaimne või füüsiline seisund on halvenenud.

60.6.c Üksikvangistuse võib distsiplinaarkaristusena määrata ainult erandjuhtudel ja kindlaksmääratud perioodiks, mis peab olema võimalikult lühike, ning üksikvangistus ei tohi kunagi kujutada endast piinamist või ebainimlikku või alandavat kohtlemist või karistamist.

60.6.d Maksimaalne periood, mille jooksul võib üksikvangistust kohaldada, sätestatakse riigisisises õiguses.

60.6.e Kui üksikvangistus määratakse karistusena uue distsiplinaarrikkumise eest kinnipeetavale, kes on juba veetnud maksimaalse perioodi üksikvangistuses, võib sellist

karistust rakendada alles pärast seda, kui kinnipeetaval on võimaldatud taastuda eelmise üksikvangistuse perioodi kahjulikest tagajärgedest.

60.6.f Üksikvangistuses viibivaid kinnipeetavaid külastab iga päev vangla direktor või tema nimel tegutsev vanglatöötaja.“

83. Kommentaarides Euroopa vanglareeglistiku kohta käsitles Euroopa Nõukogu kuriteoprobleemide komitee küsimust, kuidas kehtestada riigisisises õiguses maksimaalne periood, mille jooksul võib üksikvangistust kohaldada. Kommentaaride asjaomane osa kõlab järgmiselt:

„Reegel 60.6.d kohustab valitsusi sätestama riigisisises õiguses konkreetse jõustatava maksimaalse perioodi, millest kauem ei tohi kinnipeetavat üksikvangistuses hoida. Seejuures peaksid valitsused olema teadlikud, et kui see maksimaalne periood on liiga pikk, on tegemist ebainimliku või alandava karistamisega. Piinamise ja ebainimliku või alandava kohtlemise või karistamise tõkestamise Euroopa Komitee on seisukohal, et distsiplinaarkaristusena määratava üksikvangistuse maksimaalne kestus ei tohiks olla pikem kui 14 päeva ja soovitavalt peaks see olema veelgi lühem. Kinnipeetavate kohtlemise standardsete miinimumnõuete kohaselt käsitatakse enam kui 15 järjestikust päeva kestvat üksikvangistust pikaajalise üksikvangistusena (nõue 44) ja see on sõnaselgelt keelatud (nõue 43). Maksimaalselt 15 päeva pikkuse perioodi on heaks kiitnud ka Maailma Arstide Liit.“

84. Piinamise ja ebainimliku või alandava kohtlemise või karistamise tõkestamise Euroopa Komitee (CPT) 2014. aasta raportis Eesti valitsusele Eestisse 30. maist kuni 6. juunini 2012 tehtud külastuse kohta märkis CPT Viru Vanglasse tehtud külastuse kohta järgmist (joonealused märkused välja jäetud):

„75. Nagu juba märgitud (vt punkt 6), tegi CPT delegatsioon külastuse lõpus vahetu tähelepaneku üksikvangistuse ülemäärase kasutamise kohta Viru Vanglas, täpsemalt distsiplinaarkaristusena ja seda nii täisealiste kui ka alaealiste puhul. Eesti valitsuse vastus sellele tähelepanekule ei ole komitee muret kaotanud.

Delegatsiooni poolt läbivaadatud dokumentatsioonist nähtus, et aasta esimese kuue kuu jooksul on tehtud rohkem kui 570 otsust kinnipeetavate kartserisse paigutamise kohta, neist 30 korral maksimaalselt lubatavaks perioodiks ehk 45 päevaks ja veel 17 korral kauemaks kui 30 päevaks.

[...]

76. Nagu komitee on juba varem selgitanud, on ta seisukohal, et täisealiste kinnipeetavate kartserirežiimi maksimaalselt 45-päevane periood on liiga pikk ja seda tuleks oluliselt lühendada; sama kehtib alaealiste puhul lubatava 20-päevase maksimaalse perioodi kohta. Lisaks leidis delegatsioon, et Viru Vanglas kohaldati eraldiseisvaid üksikvangistuse karistusi sageli järjestikku (ilma vaheaegadeta), mistõttu esines juhtumeid, kus kinnipeetavaid hoiti kartseris kuude kaupa – mõnel juhul kuni 200 päeva. Alaealiste puhul täheldati üle 30 päeva kestnud järjestikuseid üksikvangistusperioode. See on täiesti vastuvõetamatu.

Märkimisväärne on ka see, et kartserisse paigutamist kasutati sageli nende kinnipeetavate karistamiseks, kes keeldusid töötamast, täpsemalt koristustöid tegemast. Väideti, et selline lähenemine on vajalik, et võidelda „kriminaalse subkultuuri“ vastu, mis hõlmab arvamust, et riigi heaks ei tohiks töötada. CPT leiab, et sõltumata taotletavast eesmärgist ei ole pikaajalise distsiplinaarse üksikvangistuse kasutamine

selleks, et sundida kinnipeetavaid töötama, selle karistuse – olemasolevatest karistustest kõige karmima – õige kasutusviis.

[...]

CPT kutsub Eesti valitsust üles korraldama Viru Vanglas distsiplinaarkaristusena üksikvangistuse määramise täieliku läbivaatamise eesmärgiga tagada, et seda rakendatakse ainult erandkorras ja viimase abinõuna, proportsionaalselt toimepandud teoga ja võimalikult lühikeseks ajaks (samuti tuleks arvestada punktis 95 esitatud märkusi ja soovitusi).“

85. Oma 2019. aasta raportis Eesti valitsusele 27. septembrist kuni 5. oktoobrini 2017 Eestisse tehtud külastuse kohta märkis CPT järgmist (joonealused märkused välja jäetud):

„67. Külastuse käigus pööras delegatsioon erilist tähelepanu nende kinnipeetavate olukorrale, kellele on karistuseks määratud üksikvangistus.

Kõigepealt peab CPT väljendama tõsist muret selle üle, et peaaegu ühtegi 2012. aasta külastuse järel selles küsimuses antud konkreetset soovitusi ei ole rakendatud.

Esiteks on õigusnormidest tulenevad distsiplinaarkaristusena määratava üksikvangistuse ajalised piirangud jäänud samaks, nimelt täiskasvanud süüdimõistetud kinnipeetavate puhul 45 päeva, täiskasvanud vahistatute puhul 30 päeva, noorte süüdimõistetud õigusrikkujate (alaealiste ja noorte täiskasvanute) puhul 20 päeva ja noorte vahistatute (alaealiste ja noorte täiskasvanute) puhul 15 päeva.

Seda enam valmistab muret, et endiselt (eriti Viru Vanglas) on tavaks rakendada järjestikku mitut üksikvangistuses seisnevat distsiplinaarkaristust, mis mitmel juhul tähendasid väga pika üksikvangistuse määramist. Näiteks Tartu Vanglas viibis üks kinnipeetav kartserirežiimil 12. augustist kuni 14. oktoobrini 2016 (64 päeva), kandes kümnet järjestikust distsiplinaarkaristust. Viru Vanglas oli üks kinnipeetav 2017. aastal kartserirežiimil peaaegu kaheksa kuud (kandes ilma vahedeta 34 erineva kestusega karistust), teine kinnipeetav oli pidevalt kartserirežiimil kokku 225 päeva (kandes viit 45-päevast karistust) ja üks alaealine kinnipeetav (16-aastane) oli kartserirežiimil kokku 36 päeva (kandes ilma vahedeta 20 distsiplinaarkaristust). Selline olukord on vastuvõetamatu.“

ÕIGUSKÜSIMUSED

I. AVALDUSTE LIITMINE

86. Võttes arvesse avalduste sarnast eset, peab EIK asjakohaseks käsitleda neid koos ühes kohtuotsuses.

II. KONVENTSIOONI ARTIKLI 3 VÄIDETAV RIKKUMINE

87. Kaebajad väitsid, et neile määratud distsiplinaarkaristuste järjestikuse täitmisele pööramisega, mille tulemusel kaebajad viibisid pikkade perioodide vältel üksikvangistuses, rikuti nende õigusi, mis tulenevad konventsiooni artiklist 3. Artiklis 3 on sätestatud:

„Kedagi ei või piinata ega ebainimlikult või alandavalt kohelda ega karistada.“

A. Vastuvõetavus

1. Poolte väited

(a) Valitsus

(i) Mõlemat kaebajat puudutavad väited

88. Seoses esimese kaebaja üksikvangistusega, mis kestis 20. maist 2016 kuni 6. detsembrini 2017, ja teise kaebaja üksikvangistusega, mis kestis 1. juunist 2016 kuni 26. septembrini 2017, väitis valitsus, et kaebajaid ei saa enam pidada konventsiooni artikli 3 rikkumise ohvriteks. Riigisisised kohtud olid sõnaselgelt tunnistanud kaebajate õiguste rikkumist ja mõistnud nende kasuks mittevahalise kahju hüvitisena välja vastavalt 1700 ja 1500 eurot. See hüvitis, mille määramisel oli võetud arvesse kõiki kaebajate juhtumitega seotud asjakohaseid tegureid, oli kooskõlas nii Riigikohtu praktikaga kui ka EIK-i konkreetsete suunistega, arvestades, et EIK on kohtuasjas *Shmelev jt* (vt punkt 92 eespool) nõustunud, et riigis välja mõistetud hüvitis, mis moodustab umbes 30% EIK-i poolt tavapäraselt määratavast hüvitisest, ei ole põhjendamatu ega ebaproportsionaalne.

89. Viidates samadele põhjendustele, mis on esitatud sisulistele küsimustele pühendatud punktides (vt punktid 113–118 allpool), väitis valitsus teiseks, et kaebajate kaebused üksikvangistuse kohta olid ilmselgelt põhjendamatud.

(ii) Konkreetselt esimest kaebajat puudutavad väited

90. Esiteks, mis puudutab esimese kaebaja üksikvangistust ajavahemikul 27. juunist 2015 kuni 10. maini 2016, märkis valitsus, et seda ajavahemikku puudutav avaldus esitati EIK-ile 2. jaanuaril 2020. Sel ajal oli aga riigisisene menetlus, milles muu hulgas käsitleti täpselt selle ajavahemikuga seotud hüvitisnõuet (esimene hüvitis puudutav menetlus, vt punktid 17–26 eespool), veel pooleli. Seetõttu väitis valitsus, et oma avalduse esitamise ajaks ei olnud esimene kaebaja selle üksikvangistuse perioodi puhul ammandanud olemasolevaid riigisiseseid õiguskaitsevahendeid.

91. Teiseks märkis valitsus, et esimene kaebaja ei olnud vaidlustanud Tartu Halduskohtu otsust, millega see kohus keeldus vaatamast läbi tema kaebust, mis puudutas üksikvangistuse perioodi 7. detsembrist 2017 kuni 8. märtsini 2018 (vt punkt 19 eespool). Lisaks ei olnud kaebaja jätkanud oma nõuete rahuldamise nõudmist perioodi 7. detsember 2017 – 30. august 2018 puhul (teine hüvitis puudutav menetlus, vt punktid 27–29 eespool). Seetõttu tuleks tema kaebuse see osa, mis puudutab pärast 6. detsembrit 2017 üksikvangistuses veedetud perioodi, tunnistada vastuvõetamatuks, kuna riigisiseseid õiguskaitsevahendeid ei ammandatud.

92. Toetamaks oma väidet, et esimese kaebaja kaebus, mis puudutab üksikvangistuses veedetud ajavahemikku 27. juunist 2015 kuni 10. maini 2016, on ilmselgelt põhjendamatu, märkis valitsus, et sel ajavahemikul ei

esitanud esimene kaebaja vanglale ühtegi taotlust, et talle võimaldataks mõistlikke vaheaegu distsiplinaarkaristuste täideviimise vahel. Oma taotluses vanglale, mis esitati alles 20. novembril 2017, väitis kaebaja, et teda hoiti kartserirežiimil alates 20. maist 2016 (vt punkt 9 eespool). Valitsuse sõnul tähendas see, et esimene kaebaja ise ei arvanud, et distsiplinaarkaristuste täideviimine ajavahemikul 27. juunist 2015 kuni 10. maini 2016 oleks rikkunud tema õigusi.

(b) Esimene kaebaja

93. Esimene kaebaja nõustus valitsusega, et ta ei olnud ammandanud olemasolevaid riigisiseseid õiguskaitsevahendeid seoses tema üksikvangistusega ajavahemikul 7. detsembrist 2017 kuni 8. märtsini 2018 (vt punkt 91 eespool). Teise hüvitist puudutava menetluse kohta ta märkusi ei esitanud.

94. Seoses ülejäänud perioodidega, mille ta oli veetnud üksikvangistuses, väitis esimene kaebaja, et riigisiseseid õiguskaitsevahendid võib lugeda ammandatuks alates esimeses hüvitist puudutavas menetluses Riigikohtu otsuse tegemisest 9. märtsil 2021.

95. Esimene kaebaja ei nõustunud väitega, et ta oli kaotanud oma ohvriseisundi ajavahemiku 20. mai 2016 – 6. detsember 2017 osas. Ta leidis, et 1700 eurot ei ole sellise järelduse tegemiseks piisav hüvitis.

96. Vastuseks väitele, et ta oli distsiplinaarkaristuste järjestikuse täideviimise vaidlustanud alles 2017. aasta novembris (vt punkt 9 eespool ja valitsuse väide punktis 92 eespool), märkis esimene kaebaja (ilma üksikasju esitamata), et oma õiguste kaitsmise alustamiseks selle aja valimiseks olid tal objektiivsed ja subjektiivsed põhjused.

(c) Teine kaebaja

97. Teine kaebaja väitis, et riigisiseste kohtute poolt talle määratud hüvitis – 1500 eurot katkematu üksikvangistuse eest perioodil 1. juunist 2016 kuni 26. septembrini 2017 – ei olnud piisav selleks, et pidada teda konventsiooni tähenduses ohvriseisundi kaotanuks.

2. EIK-i hinnang

98. Valitsuse vastuväited kaebajate kaebustele olid seotud riigisiseste õiguskaitsevahendite ammandamisega (esimese kaebaja puhul) ja kaebajate ohvriseisundiga. Lisaks leidis valitsus, et kaebajate kaebused olid ilmselgelt põhjendamatud.

(a) Riigisiseste õiguskaitsevahendite ammandumine

99. Seoses küsimusega, kas esimene kaebaja oli ammandanud olemasolevad riigisiseseid õiguskaitsevahendid (vt punktid 90–91 eespool), nendib EIK, et esimene kaebaja on nõus, et kaebuse selles osas, mis puudutab

ajavahemikku 7. detsembrist 2017 kuni 8. märtsini 2018, ei olnud ta seda teinud. Lisaks märgib EIK, et esimene kaebaja ei jätkanud oma hüvitisnõude rahuldamise nõudmist teises hüvitist puudutavas menetluses (vt punktid 27–29 eespool).

100. Sellest tulenevalt leiab EIK, et esimese kaebaja kaebus, mis puudutab 6. detsembri 2017. aasta järgseid üksikvangistuse perioode, tuleb konventsiooni artikli 35 lõigete 1 ja 4 alusel riigisiseste õiguskaitsevahendite ammendamata jätmise tõttu tagasi lükata.

101. Seoses perioodidega, mille esimene kaebaja veetis üksikvangistuses ajavahemikul 27. juunist 2015 kuni 10. maini 2016, märgib EIK, et distsiplinaarkaristuste järjestikuse täitmisele pööramise õiguspärasust käsitlenud menetluses (nr 3-18-327) leidsid riigisisised kohtud, et nende perioodide osas ei olnud esimese kaebaja kohtlemine õigusvastane (vt punkt 14 eespool). See otsus muutus 10. septembril 2019 lõplikuks (vt punkt 16 eespool). Esimene kaebaja esitas oma avalduse, mis puudutab muu hulgas ajavahemikku 27. juunist 2015 kuni 10. maini 2016, EIK-ile 2. jaanuaril 2020.

102. EIK märgib, et esimene kaebaja oli vahepeal algatanud ka esimese hüvitist puudutava menetluse, mille käigus ta taotles muu hulgas hüvitist nendesamade perioodide eest, mil ta viibis ajavahemikul 27. juunist 2015 kuni 10. maini 2016 üksikvangistuses (vt punktid 17–26 eespool). Ajal, mil ta esitas oma avalduse EIK-ile, oli see menetlus tõepoolest pooleli. Siiski on ilmne, et kuna riigisisised kohtud olid leidnud, et distsiplinaarkaristuste täitmisele pööramine vaidlusalustel perioodidel oli olnud õiguspärane (menetlus nr 3-18-327, vt punkt 14 eespool), pidi esimese kaebaja hüvitisnõue, mis esitati seoses samade perioodidega, paratamatult osutama perspektiivituks ja see jäetigi rahuldamata (vt punkt 22 eespool). Seetõttu ei leia EIK, et enne ajavahemikul 27. juunist 2015 kuni 10. maini 2016 täitmisele pööratud üksikvangistuste kohta EIK-ile avalduse esitamist oleks esimene kaebaja pidanud ootama ära esimese hüvitist puudutava menetluse lõppemise (see menetlus lõppes 9. märtsil 2021). Selles osas lükkab EIK tagasi valitsuse vastuväite riigisiseste õiguskaitsevahendite ammendamata jätmise kohta.

(b) Ohvriseisund

103. Valitsus väitis, et seoses üksikvangistuse perioodidega alates 20. maist 2016 kuni 6. detsembrini 2017 (esimene kaebaja) ja 1. juunist 2016 kuni 26. septembrini 2017 (teine kaebaja) ei saa kaebajaid enam pidada konventsiooni artikli 3 rikkumise ohvriteks, kuna riigisisised kohtud olid rikkumisi tunnistanud ja võimaldanud kaebajatele asjakohase ja piisava hüvituse.

104. EIK on seisukohal, et küsimus, kas riigisiseste kohtute võimaldatud hüvitus oli piisav selleks, et kaebajad ei saaks enam väita, et nad on artikli 3 sisulise rikkumise ohvid, on lahutamatu seotud kaebuse sisuga. Seetõttu

lahendab EIK valitsuse vastuväite kaebajate ohvriseisundi kohta koos artikli 3 alusel esitatud kaebuste sisulise lahendamisega.

(c) Järeldus vastuvõetavuse kohta

105. EIK leiab, et kaebajate kaebused, mis puudutavad nende üksikvangistust ajavahemikul 27. juunist 2015 kuni 6. detsembrini 2017 (esimese kaebaja puhul) ja ajavahemikul 1. juunist 2016 kuni 26. septembrini 2017 (teise kaebaja puhul), ei ole ilmselgelt põhjendamatud konventsiooni artikli 35 lõike 3 punkti a tähenduses. Sellega seoses märgib EIK, et asjaolu, et esimene kaebaja esitas oma kaebuse riigisisesele kohtule alles 2017. aasta novembris, ei muuda tema kaebust eelnevate üksikvangistuse perioodide kohta ilmselgelt põhjendatuks. Igal juhul analüüsisid riigisiseseid kohtud esimese kaebaja kaebust seoses erinevate üksikvangistuse perioodidega alates 2015. aasta juunist.

106. Need kaebused ei ole vastuvõetamatud ka ühelgi muul põhjusel ja tuleb seega tunnistada vastuvõetavaks.

B. Sisulised küsimused

1. Poolte seisukohad

(a) Esimene kaebaja

107. Esimene kaebaja väitis, et pikaajalise üksikvangistuse tõenäolist mõju tema tervisele (eelkõige vaimsele tervisele) ei hinnatud kunagi.

108. Vastuseks valitsuse väitele, et ta oli esimest korda palunud võimalust pöörduda psühhiaatri poole alles 17. juulil 2018 (vt punkt 117 allpool), väitis esimene kaebaja, et ta ei olnud võimeline ennast ise diagnoosima; ta oli vaid võimeline kirjeldama oma sümptomeid. Ta oli vangla meditsiinipersonalile korduvalt kurtnud väsimust, nõrkust ja energiapuudust ning vestlustes sotsiaaltöötajaga ja inspektori-kontaktisikuga oli ta mitmel korral kaevanud oma vaimse tervise halvenemise üle. Nende isikute ülesanne oli suunata ta psühhiaatri juurde. Esimene kaebaja viitas tervisekaardi kannetele, mis tehti 2018. aasta augustis ja edaspidi ning mis osutasid erinevatele füüsilise ja vaimse tervise probleemidele, sealhulgas depressiooni diagnoosile.

109. Esimene kaebaja rõhutas, et riigisisese õiguse kohaselt olid distsiplinaarkaristuse kandmise ajal nii lühiajalised kui ka pikaajalised kokkusaamised talle keelatud. Ta ei näinud mõtet taotleda kokkusaamisi, kuna seda taotlust poleks rahuldatud. Lisaks väitis ta, et vangla tavarežiimil elavatel kinnipeetavatel oli võimalik teha telefonikõnesid iga päev, ent temal oli lubatud helistada vaid kord nädalas. Tal ei olnud võimalik suhelda teiste kinnipeetavatega. Kontaktid vanglatöötajatega, st inimestega, kes olid tema suhtes võimupositsioonil, ei pakkunud samaväärset asendust. Õues jalutamise kohta märkis kaebaja, et õueala oli sisuliselt umbes 10 ruutmeetri

suurune betoonkast. Kuna päeva ajaks eemaldati tema voodivarustus, oli tal puhkamiseks võimalik heita vaid külmale metallnarile.

110. Esimene kaebaja vaidles vastu valitsuse väitele (vt punkt 114 allpool), nagu oleks ta väljendanud rahulolu kartserirežiimiga, kuna oli eelistanud, et teda jäetaks rahule ja tal lastaks olla omaette.

(b) Teine kaebaja

111. Teine kaebaja väitis, et üksikvangistus oli olnud talle raske ja et tal tekkisid mitmed psüühikaprobleemid. Ta väitis, et oli neid probleeme mitmel korral kurtnud vangla juhtkonnale, kuid ei saanud kuigivõrd toetust. Kaebaja mainis ka, et tal oli olnud probleeme käevaluga, millega ei tegeletud. Õues treenimise ala oli väike ja seal puudusid spordivahendid. Tema suhtlemist advokaadi või vanglaametnikuga ei saanud pidada tähendusrikkaks ja väärtuslikuks.

(c) Valitsus

112. Valitsus väitis, et konventsiooni artiklit 3 ei ole kaebajate puhul rikutud.

113. Kaebajaid oli karistatud peamiselt selle eest, et nad olid süstemaatiliselt keeldunud täitmast neile vanglas antud tööülesandeid. Nende üksikvangistus johtus seaduslikult määratud ja piiritletud kestusega distsiplinaarkaristustest. Kaebajad olid teadlikud karistuste põhjustest ja oleks võinud need vaidlustada.

114. Mis puudutab esimest kaebajat, siis ajavahemikul 7. juunist 2015 kuni 10. maini 2016 üksikvangistuses veedetud perioodid ei olnud ülemäära pikad ja talle määratud vastavate distsiplinaarkaristuste täideviimise vahel olid olnud vaheajad (vt punkt 7 eespool). Eraldatud lukustatud kambrisse paigutamine oli teeninud kaebajale määratud distsiplinaarkaristustest erinevat eesmärki ja seega ei tohiks seda vaadelda kumulatiivselt koos distsiplinaarkaristustega (vt punkt 23 eespool). Esimene kaebaja ei taotlenud kõne all oleva aja jooksul kordagi, et ta paigutataks vangla tavarežiimile või et talle võimaldataks üksikvangistuse perioodide vahel pikemaid vaheaegu. Pealegi mainis ta vestlustes psühholoogi ja inspektori-kontaktisikuga, et on režiimiga harjunud, ja väljendas rahulolu sellega, et tal lastakse omaette olla.

115. Seoses sellega, et riigisiseste kohtute hinnangul oli üksikvangistuses veedetud ajavahemik kummagi kaebaja puhul õigusvastane, väitis valitsus, et kaebajate asjaolud ei olnud siiski nii rängad, et saaks rääkida konventsiooni artikli 3 rikkumisest. Konkreetse toiminguga õigusvastasuse tuvastamist riigisisel tasandil ei tohiks käsitada konventsiooni rikkumise tunnistamisena.

116. Valitsus kirjeldas füüsilisi kinnipidamistingimusi ajal, mil kaebajad viibisid kartserirežiimil (ja esimese kaebaja puhul eraldatud lukustatud kambri režiimil – vt punktid 46–48 eespool).

117. Kaebajate isolatsioon ei olnud absoluutne. Valitsus märkis, et kaebajatel oli võimalik teha telefonikõnesid ja pidada kirjavahetust. Kaebajatel oli võimalik taotleda luba lühiajalisteks kokkusaamisteks ja vangla rahuldab kokkusaamise taotlused kartserirežiimi rakendamise vaheaegadel. Esimene kaebaja osales mitmesugustes koolitusprogrammides ja teine kaebaja osales keelekursustel. Lisaks vestlesid kaebajad regulaarselt inspektorite-kontaktisikutega, kriminaalhooldusametnikega ja – vähemal määral – psühholoogidega.

118. Mõlemad kaebajad olid regulaarse meditsiinilise järelevalve all. Kaebajatel oli võimalus taotleda konsultatsiooni psühhiaatriga, kui nad tundsid selleks vajadust. Esimene kaebaja tegi seda alles 17. juulil 2018, st pärast käesolevas kohtuasjas käsitletavat ajavahemikku. Teine kaebaja taotles psühhiaatriga konsulteerimist. Konsultatsioon toimus 17. augustil 2017, kuid peagi pärast seda lõpetas kaebaja talle määratud ravimite võtmise. Valitsus väitis, et distsiplinaarkaristuste järjestikune täideviimine ei avaldanud kaebajate tervisele oluliselt raskemat mõju kui see, mis tavaliselt kaasneb vangistusega.

119. Lisaks märkis valitsus, et alates 2018. aastast viiakse vanglates ellu spetsiaalset suhtlus- ja sotsialiseerimisprogrammi vangide jaoks, kes viibivad pikemat aega üksikvangistuse režiimil (vt punkt 77 eespool).

2. EIK-i hinnang

(a) Üldpõhimõtted

120. Konventsiooni artiklis 3 on sätestatud demokraatliku ühiskonna üks kõige põhilisemaid väärtusi. Isegi kõige keerulisemates olukordades, näiteks terrorismi või kuritegevuse vastu võitlemisel, keelab konventsioon mis tahes piinamise ning ebainimliku või alandava kohtlemise või karistamise (vt muu hulgas *Ramirez Sanchez vs. Prantsusmaa* [suurkoda], nr 59450/00, punkt 115, EIK 2006-IX). Piinamise ning ebainimliku või alandava kohtlemise ja karistamise keeld on tsivilisatsiooni väärtus, mis on tihedalt seotud inimväärikuse austamisega (*Bouyid vs. Belgia* [suurkoda], nr 23380/09, punkt 81, EIK 2015).

121. Artikli 3 kohaldamisalasse kuuluva väärkohtlemisega on tegemist siis, kui isikule põhjustatud kannatused ületavad teatava raskusastme. Hinnang raskusastmele sõltub kõigist juhtumi asjaoludest, näiteks kohtlemise kestusest, selle füüsilisest või vaimsest mõjust ning mõnel juhul kannatanu soost, vanusest ja tervislikust seisundist (vt *Muršić vs. Horvaatia* [suurkoda], nr 7334/13, punkt 97, EIK 2016).

122. EIK märgib, et meetmed, millega isikult võetakse vabadus, võivad sageli põhjustada vältimatuid kannatusi või alandust, mis kaasneb õiguspärase kohtlemise või karistamisega (vt eespool viidatud kohtuotsus *Ramirez Sanchez*, punkt 119). Selleks, et kannatused ja alandus kuuluksid artikli 3 kohaldamisalasse, peavad need aga igal juhul olema suuremad

kinnipidamisega kaasnevast paratamatust kannatusest ja alandusest. Riik peab tagama, et isikut peetakse kinni inimväärikust austavates tingimustes, et meetme rakendamise viis ega meetod ei põhjusta isikule kinnipidamisega kaasnevate paratamatute kannatuste määra ületavaid kannatusi või raskusi ning et vangistuse praktilisi nõudeid arvestades on isiku tervislik seisund ja heaolu piisavalt tagatud (vt eespool viidatud kohtuotsus *Muršić*, punkt 99 ja seal viidatud kohtuasjad). Lisaks tuleb kinnipidamistingimuste hindamisel arvesse võtta nende tingimuste kumulatiivset mõju, samuti kaebaja esitatud konkreetseid väiteid (vt eespool viidatud kohtuotsus *Ramirez Sanchez*, punkt 119).

123. Julgeolekukaalutlustel, distsiplinaarkaristuse tõttu või kaitse tagamiseks kehtestatud keeld omada kontakte teiste kinnipeetavatega ei kujuta endast iseenesest ebainimlikul moel kohtlemist või karistamist (*ibid.*, punkt 123 ja seal viidatud kohtuasjad). Kuigi teiste kinnipeetavatega suhtlemise pikemaajaline välistamine on ebasoovitav, sõltub niisuguse meetme kuulumine konventsiooni artikli 3 kohaldamisalasse konkreetsetest tingimustest, meetme rakendamise rangusest ja kestusest, taotletavast eesmärgist ja mõjust asjaomasele isikule (vt *Rohde vs. Taani*, nr 69332/01, punkt 93, 21. juuli 2005, ja *Rzakhanov vs. Aserbaidžaan*, nr 4242/07, punkt 64, 4. juuli 2013).

124. EIK kordab, et üksikvangistus ilma kohase vaimse ja füüsilise stimulatsioonita võib pikemas perspektiivis avaldada kahjulikku mõju, mille tulemuseks on vaimsete ja sotsiaalsete võimete halvenemine (vt *Razvyazkin vs. Venemaa*, nr 13579/09, punkt 104, 3. juuli 2012). Täielik sensoorne isolatsioon koos täieliku sotsiaalse isolatsiooniga võib hävitada isiksuse ja kujutab endast ebainimliku kohtlemise vormi, mida ei saa õigustada julgeoleku tagamise ega muude kaalutlustega (vt eespool viidatud kohtuotsus *Ramirez Sanchez*, punkt 123, ja *A.T. vs. Eesti* (nr 2), nr 70465/14, punkt 72, 13. november 2018).

125. Üksikvangistust, isegi kui sellega kaasneb vaid suhteline isolatsioon, ei või kohaldada lõputult ja sellel peavad olema tõelised põhjused, seda tohib määrata üksnes erandkorras ja vajalike menetluslike tagatiste olemasolul ning rakendades kõiki ettevaatusabinõusid (vt eespool viidatud kohtuotsus *Rzakhanov*, punkt 73).

126. Samuti tuleks luua süsteem üksikvangistuses hoitava kinnipeetava füüsilise ja vaimse seisundi korrapäraseks jälgimiseks, et veenduda tema seisundi sobivuses üksikvangistuse jätkumiseks (vt eespool viidatud kohtuotsus *Ramirez Sanchez*, punkt 139, ja *Fenech vs. Malta*, nr 19090/20, punkt 66, 1. märts 2022).

127. Oluline on, et kinnipeetaval oleks võimalik lasta sõltumatul õigusasutusel kontrollida pikaajalise üksikvangistuse põhjendatust ja põhjuseid (vt eespool viidatud kohtuotsus *Ramirez Sanchez*, punktid 139 ja 145; *Onoufriou vs. Küpros*, nr 24407/04, punkt 71, 7. jaanuar 2010, ja *Gorbulya vs. Venemaa*, nr 31535/09, punkt 77, 6. märts 2014).

(b) Üldpõhimõtete kohaldamine käesolevas kohtuasjas

(i) EIK-i menetleva kohtuasja ulatus ja sisu

128. Käesolev kohtuasi puudutab kummagi kaebaja puhul distsiplinaarkaristuste järjestikust täitmisele pööramist ja täiendava julgeolekumeetmena esimese kaebaja paigutamist eraldatud lukustatud kambrisse.

129. Nimetatud meetmete kohaldamise tulemusena viibisid kaebajad erineva kestusega perioodide vältel sisuliselt üksikvangistusega võrduvates tingimustes (vt punkt 78 eespool). Kuigi eraldatud lukustatud kambri režiim oli mõnevõrra leebem kui kartserirežiim (vrd punktid 47–51 ja 57 eespool), tähendas mõlema režiimi kohaldamine reeglina seda, et kaebajad viibisid oma kambris teistest kinnipeetavatest eraldi kakskümmend kolm tundi ööpäevas.

130. Arvestades kummagi kaebaja juhtumi asjaolusid, riigisiseste kohtute poolt nende suhtes tehtud otsuseid ja seda, millises ulatuses tunnistas EIK nende avaldused vastuvõetamatuks, võib kaebajate poolt üksikvangistuses veedetud perioodide kohta teha järgmise kokkuvõtte.

131. Riigisisest kohtud tunnistasid kaebajate õiguste rikkumist pikemate perioodide puhul, mille vältel rakendati kartserirežiimi praktiliselt katkematult – esimese kaebaja puhul 566 päeva ja teise kaebaja puhul 482 päeva; riigisisest kohtud mõistsid kaebajate kantud mittevarelise kahju hüvitamiseks kaebajate kasuks välja vastavalt 1700 eurot ja 1500 eurot.

132. Lisaks hoiti esimest kaebajat kas kartserirežiimil või eraldatud lukustatud kambri režiimil ka lühemate, kolmekümnest kuni kuuekümne üheksa päevani kestnud perioodide vältel. Nende üksikvangistusperioodide vahel olid üldiselt kuue kuni kolmekümne kuue päeva pikkused vaheajad, välja arvatud siis, kui kaebaja paigutati eraldatud lukustatud kambrisse. Tol korral järgnesid kolmekümne kolmele eraldatud lukustatud kambris veedetud päevale vahetult kolmkümmend päeva kartserirežiimi (vt punktid 7–8 eespool).

(ii) Märkused üksikvangistuse kasutamise kohta distsiplinaarkaristusena

133. Esmalt nendib EIK, et üksikvangistuse kasutamine distsiplinaarmeetmena pikkade ja järjestikuste perioodide jooksul on väga murettekitav. EIK leiab, et selline praktika on artikliga 3 põhimõtteliselt vastuolus, välja arvatud juhul, kui valitsus esitab veenvad põhjendused erandlike asjaolude olemasolu kohta, mis sellist praktikat õigustavad, ja tõendab, et sedalaadi distsiplinaarkaristust kasutatakse tõepoolest viimase abinõuna.

134. Sellega seoses märgib EIK, et üldtunnustatud tava kohaselt tuleks üksikvangistus määrata ainult erandkorras, viimase abinõuna ja võimalikult lühikeseks ajaks. See põhimõte tuleneb kinnipeetavate kohtlemise standardmiinimumnõuetest (Nelson Mandela reeglid, vt punkt 78 eespool) ja ka Euroopa vanglareeglistikust (käesoleva kohtuasja puhul asjakohasel ajal

kehtinud reeglid on esitatud punktis 81 ning 2020. aastal muudetud ja täiendatud reeglid on esitatud punktis 82 eespool).

135. Siinkohal märgib EIK veel, et piinamise ja ebainimliku või alandava kohtlemise või karistamise tõkestamise Euroopa Komitee (CPT) on oma 2014. aasta raportis (2012. aastal toimunud külastuse kohta) ja 2019. aasta raportis (2017. aastal toimunud külastuse kohta) teravalt kritiseerinud Eesti ametivõime nii üksikvangistuse kui distsiplinaarmeetme ülemäärase kasutamise eest (vt punktid 84–85 eespool) kui ka selle eest, et erladiseisvaid üksikvangistusena mõistetavaid karistusi rakendatakse järjestikku, mille tulemuseks on väga pikad üksikvangistuse perioodid. Samuti märkis CPT, et täisealiste kinnipeetavate kartserirežiimi maksimaalne lubatav periood on liiga pikk ja seda tuleks oluliselt lühendada.

136. Võttes arvesse seda üldist tausta ja ka tema menetluses olevate kohtuasjade faktilisi asjaolusid, ei saa EIK jätta mööda vaatamata asjaolust, et Viru Vanglas näib olevat üldiseks tavaks karistada kinnipeetavaid tööst keeldumise eest üksikvangistusega. EIK ei saa jätta märkimata, et vangistusseaduse § 63 kohaselt on kartserisse paigutamine võimalikest distsiplinaarkaristustest kõige karmim (vt punkt 63 eespool).

137. EIK ei alahinda vanglas distsipliini ja julgeoleku tagamise vajadust. Ta tunnistab, et erineva raskusastmega rikkumised võivad nõuda erinevaid reageeringuid ja karistusi. Talle esitatud teavet arvestades kahtleb EIK siiski tugevalt, kas üksikvangistust kasutatakse Viru Vanglas tõepoolest erandkorras ja viimase abinõuna. Samuti ei ole selge, kas sellise oletatava haldustava rakendamisel on nähtud ette võimalus (uuesti) hinnata, kas määratud distsiplinaarkaristus on saavutanud oma eesmärgi.

138. Lisaks märgib EIK, et kõne all oleval ajal kehtinud Euroopa vanglareeglistik ei näinud ette maksimaalset ajavahemikku, mille vältel üksikvangistust võib kohaldada (ka 2020. aastal muudetud versioon ei sisalda sellist maksimaalset perioodi), kuid selles viidati vajadusele sätestada see periood riigisiseses õiguses (vt punktid 81–83 eespool). CPT on seisukohal, et see maksimaalne periood ei tohiks konkreetse õigusrikkumise puhul olla pikem kui neliteist päeva, ning kinnipeetavate kohtlemise standardmiinimumnõuete kohaselt tuleks keelata pikaajaline üksikvangistus, st üksikvangistus, mis kestab üle viieteistkümne järjestikuse ööpäeva.

139. Vangistusseaduses on aga sätestatud, et distsiplinaarkaristusena kartserisse paigutamine ei tohi ületada nelikümmend viis päeva. Vähe sellest, et see periood on CPT ja ÜRO Peaassamblee poolt vastuvõetavaks peetavast maksimumkestusest kolm korda pikem, see ajaline piirang – mis peaks põhimõtteliselt kaitsma kuritarvituste eest – on ka praktiliselt kasutu, kui tegelikkuses on võimalik rakendada ja rakendataksegi mitut distsiplinaarkaristust järjestikku.

(iii) Üldine hinnang kaebajate üksikvangistuse tingimustele

140. EIK leiab, et mis tahes inimese puhul kaasneb pikaajalise üksikvangistusega vaimse tervise kahjustamise oht, sõltumata vangistuse ainelistest või muudest tingimustest. Lühemat aega kestva üksikvangistuse puhul võib EIK siiski võtta arvesse vangistuse konkreetseid tingimusi ja rakendusviise.

141. Vaadeldes käesolevat kohtuasja, märgib EIK, et kumbki kaebajatest ei esitanud kaebusi oma elamistingimuste selliste aspektide kohta nagu kambri ventilatsiooni, kütte või valgustuse kvaliteet või kambri puhtus. Küll aga eemaldati kartserirežiimi kohaldamise ajal päeva ajaks kaebajate voodivarustus (vt punktid 47 ja 109 eespool).

142. Kaebajate üksikvangistusega kaasnes piirang, mille kohaselt võisid nad kehalise koormuse saamiseks teha õues igapäevaseid jalutuskäike, mille kestus oli ainult üks tund. Valitsus ei vaidlustanud kaebajate väidet, et õues olev jalutusala oli üsna väike (esimese kaebaja hinnangul umbes 10 ruutmeetrit). Selle aspektiga seoses on EIK sageli märkinud, et lühikesed õuetingimustes viibimise perioodid halvendavad vangide olukorda, kes on ülejäänud ajal suletud oma kambritesse (vt kohtuotsus *N.T. vs. Venemaa*, nr 14727/11, punkt 49, 2. juuni 2020, ja seal viidatud kohtuasjad).

143. Ei ole kahtlust, et mõlemad kaebajad said kogu üksikvangistuse vältel loa mõningateks lühiajalisteks kokkusaamisteks, mis leidsid ka aset (vt punktid 54 ja 60 eespool). Vaidlustatud ei ole ka seda, et kaebajad võisid teha telefonikõnesid ning saata ja saada kirju; mõlemad kaebajad kasutasid seda võimalust (vt punktid 50, 55 ja 61 eespool).

144. Mõlemad kaebajad osalesid oma üksikvangistuse ajal mõnda aega ka sotsiaalprogrammides (esimene kaebaja) või keelekursustel (teine kaebaja) ning kohtusid inspektorite-kontaktisikute, kriminaalhooldusametnike ja – vähemal määral – kaplani, psühholoogi või psühhiaatriga (vt punktid 52 ja 58–59 eespool).

145. Mis puudutab arstiabi, siis kaebajate tervisekaartidelt nähtub, et nad mõlemad olid korrapärase meditsiinilise järelevalve all (vt punktid 56 ja 62 eespool). Kohtuasja materjalid ei võimalda teha järeldust, et kaebajate pikaajaline üksikvangistus oleks märgatavalt halvendanud nende füüsilist tervist.

146. Seoses kaebajate vaimse tervise küsimusega märgib EIK, et kaebajatel oli üksikvangistuses viibimise ajal võimalik vestelda psühholoogiga, kuid EIK-ile esitatud dokumentidest nähtub, et need vestlused olid väga harvad (vt punktid 53 ja 59 eespool). Lisaks võtab EIK teadmiseks valitsuse väite, et kaebajatel oli võimalus taotleda konsultatsiooni psühhiaatriga, kui nad tundsid selleks vajadust. Paar sellist kohtumist leidis tõepoolest aset (vt punktid 59 ja 117 eespool).

147. Sellele vaatamata näib, et kui jätta kõrvale harvad võimalused kohtuda psühholoogiga ja võimalus taotleda konsultatsiooni psühhiaatriga, ei olnud vanglas kehtestatud mingeid meetmeid, mille eesmärk oluks hinnata

– vangla juhtkonna enda algatusel ja mõistlikult korrapäraste ajavahemike järel – kaebajate psühholoogilist suutlikkust tulla toime pikaajalise üksikvangistusega ja selle mõju nende vaimsele tervisele. EIK rõhutab sellega seoses asjaolu, et pikaajalises üksikvangistuses viibivad kinnipeetavad vajavad erilist tähelepanu, et vähendada kahju, mida see meede neile võib tekitada (vt eespool viidatud kohtuotsus *Razvyazkin*, punkt 106; vt ka eespool punktis 81 viidatud Euroopa vanglareeglistiku punkt 43.2; vrd ka eespool viidatud kohtuotsus *Rohde*, punkt 108). EIK nõustub Riigikohtu põhjendusega (vt punkt 74 eespool), et pikaajalises üksikvangistuses olevatelt kinnipeetatavalt ei saa alati eeldada piisavat teadlikkust oma vaimse tervise probleemidest ning võimet selliseid probleeme tuvastada ja taotleda spetsialistide sekkumist (vrd *Maslák vs. Slovakkia* (nr 2), nr 38321/17, punktid 189–191, 31. märts 2022). Lisaks leiab EIK, et kui kinnipeetavad on distsiplinaarkaristuste järjestikuse täideviimise tõttu pikalt ja katkematult viibinud üksikvangistuses, ei saa korrapäraselt psühholoogi või psühhiaatriga kohtumise võimaldamine iseenesest õigustada või põhjendada nende jätkuvat hoidmist sellistes tingimustes.

148. Mis puudutab menetluslikke tagatise, siis EIK võtab teadmiseks valitsuse väite (mida kaebajad ei ole vaidlustanud), et kaebajad olid teadlikud vaidlusaluste distsiplinaar- ja julgeolekumeetmete kehtestamise põhjustest ja oleksid võinud need riigisisese kohtus vaidlustada (vt ka eespool punktis 72 viidatud Riigikohtu lahend; vt ka *Raudsepp vs. Eesti* (otsus vastuvõetavuse kohta), nr 22409/18, punktid 20 ja 22–23, 9. juuni 2020). Käesolevas kohtuasjas ei teinud seda kumbki kaebaja. Tegelikult täpsustas esimene kaebaja riigisisese menetluses, et tema eesmärk ei olnud vaidlustada talle distsiplinaarkaristuse määramist ennast (vt punkt 11 eespool). Kaebajatel oli võimalus vaidlustada – ja nad vaidlustasidki – selle, kuidas asjaomaseid meetmeid nende suhtes rakendati. Kaebajate väiteid hinnati kolmes kohtuastmes ning riigisisese kohtu analüüsisid üksikasjalikult kaebajate olukorda ja tingimusi, milles neil tuli oma üksikvangistust veeta.

(iv) *EIK-i hinnang kaebajate üksikvangistuse vastavusele konventsiooni artiklile 3*

149. Hinnates kaebajate üksikvangistuse üldist vastavust konventsiooni nõuetele, peab EIK nõustuma Riigikohtu põhjendustega, mille kohaselt isegi juhul, kui otsused teatavate meetmete (distsiplinaarkaristuste või julgeolekumeetmete) rakendamise kohta võivad iseenesest olla õiguspärased, võib nende katkematu kohaldamine olla siiski konventsiooni artikli 3 seisukohast lubamatu.

150. Käesoleval juhul jõudsid Eesti kohtud järeldusele, et kaebajatele määratud distsiplinaarkaristuste järjestikune täitmisele pööramine, mille tulemusena esimene kaebaja viibis katkematult 566 päeva ja teine kaebaja praktiliselt katkematult 482 päeva kartserirežiimil, oli olnud õigusvastane. Selle järelduse tegemisel lähtusid riigisisese kohtu ennekõike asjaolust, et kaebajatel ei olnud piisavalt võimalusi tähendusrikkaks suhtluseks teiste

inimestega ning et ei hinnatud, kuidas katkematu üksikvangistuse režiim mõjutas kaebajate vaimset ja füüsilist tervist (vt punktid 15, 21, 35 ja 41 eespool).

151. EIK nõustub valitsusega, et riigisisese õiguse rikkumise tuvastamine riigisiseste kohtute poolt ei tähenda automaatselt, et rikutud on ka konventsiooni. Ta märgib siiski, et käesoleval juhul tuginesid riigisisised kohtud oma otsustes muu hulgas EIK-i praktikale.

152. EIK võtab arvesse eespool esitatud analüüsi kaebajate üksikvangistuse kohta, eelkõige selle kestust, vaimse ja füüsilise stimulatsiooni vähesust ning asjaolu, et puudus mehhanism, mille abil sisuliselt hinnata kaebajate füüsilist ja psühholoogilist võimet pikaajalise üksikvangistusega toime tulla. Seda arvestades ei näe EIK põhjust teha konventsioonile vastavuse kohta teistsugust järeltust kui see, millele jõudsid riigisisised kohtud nende 566 päeva ja 482 päeva pikkuste ajavahemike puhul, mille vältel vastavalt esimest ja teist kaebajat hoiti üksikvangistuses.

153. Seoses ajavahemikuga 27. juunist 2015 kuni 10. maini 2016 (vt punkt 7 eespool), mil esimene kaebaja viibis lühemate perioodide (kolmekümnest kuuekümneme üheksa päevani) kaupa kas kartserirežiimil või eraldatud lukustatud kambri režiimil, leidsid riigisisised kohtud, et kaebaja hoidmine nimetatud režiimidel oli õiguspärane ega rikkunud tema õigusi.

154. Riigisisised kohtud käsitlesid neid lühemaid üksikvangistuse perioode ükshaaval, analüüsides iga sellise perioodi kestust ja õiguspärasust eraldi. Seejuures pöörasid riigisisised kohtud muude asjaolude kõrval tähelepanu sellele, kas iga üksikvangistuse periood oli alla või üle neljakümne viie päeva, mis on riigisisese õiguse kohaselt iga eraldiseisva distsiplinaarkaristuse maksimaalne lubatav kestus. Samuti võtsid nad arvesse vahepealseid ajavahemikke, mille vältel esimene kaebaja sai elada vangla tavarežiimil, ning asjaolu, et eraldatud lukustatud kambri režiim oli esimesele kaebajale määratud teistsugustel eesmärkidel kui kartserirežiim (vt punktid 14 ja 23 eespool).

155. EIK tunnistab, et kui õiguspäraselt määratud karistuste ja julgeolekumeetmete rakendamine on aktsepteeritav – ja käesolevas menetluses ei ole seda kahtluse alla seatud –, siis ei näi vangla tavarežiimil viibimise perioodidega vahelduv üksikvangistus iseenesest olevat meelevaldne ega ülemäärane. Analüüsides, kuidas riigisisised kohtud käesolevas kohtuasjas oma hindamise läbi viisid, võtab EIK seda arvesse.

156. EIK nõustub Riigikohtuga, et mida pikemad on üksikvangistuse perioodid, seda pikemad peaksid olema vahepealsed perioodid, mille jooksul asjaomane isik elab vangla tavatingimustes – mis eeldatavasti pakuvad ka rohkem võimalusi suhtlemiseks ja muuks sisukaks tegevuseks (vt punktid 72–73 eespool).

157. Seevastu juhul, kui pikaajalise üksikvangistuse perioodid vahelduvad isolatsiooni kestusega võrreldes väga lühikeste tavarežiimi perioodidega, ei pakuks sellised vaheajad tõenäoliselt vajalikku leevendust,

et tasandada pikaajalise isolatsioonirežiimi negatiivset mõju (vt Riigikohtu sarnane seisukoht, millele on osutatud punktis 41 eespool).

158. Sama kehtib põhimõtteliselt ka siis, kui järjestikused üksikvangistuse perioodid on tingitud erinevate distsiplinaar- või julgeolekumeetmete rakendamisest, kui need meetmed üksteisest märkimisväärselt ei erine kinnipidamisrežiimiga kaasneva isolatsiooni poolest. EIK mõistab siiski, et kuna vangla juhtkonnal tuleb vanglatöötajate või kinnipeetavate huvides lahendada mitmesuguseid julgeolekuprobleeme, ei pruugi erinevate julgeolekumeetmete kohaldamise peatamine või edasilükkamine olla võimalik.

159. Käesoleval juhul ei saa kõiki üksikvangistuse perioodide vahelisi vaheaegu, mis ulatusid kuuest kuni kolmekümne kuue päevani, pidada väga lühikesteks. Samas, kuigi ajavahemikul september–oktoober 2015 jäi kahe distsiplinaarkaristuse kohaldamise vahele tõepoolest viiskümmend kaks päeva (nagu tuvastasid riigisisised kohtud, vt punkt 14 eespool), oli esimene kaebaja neist viiekümne kahest päevast siiski kolmekümne kolmeks päevaks paigutatud eraldatud lukustatud kambrisse (vt punkt 7 eespool). Seega viibis kaebaja vangla tavarežiimil vaid üheksateist päeva.

160. EIK võtab arvesse esimese kaebaja üldisi kinnipidamistingimusi sel ajal, samuti meditsiinilist järelevalvet tema seisundi üle (vt punktid 141–147 eespool). EIK nendib, et esimese kaebaja osalemine sotsiaalprogrammis 2015. aasta juulist oktoobrini tõenäoliselt aitas vähendada tema võimalikku üldist eraldatustunnet kõnealusel ajavahemikul (arvestades kohtumiste arvu, vt punkt 52 eespool).

161. Kuigi eraldiseisvate õiguspäraste ja proportsionaalsete distsiplinaarkaristuste täideviimise vaheldumine mõistliku pikkusega tavarežiimiperioodidega ei pruugi viia konventsiooni artikli 3 rikkumise tuvastamiseni, ei saa EIK käesolevas menetluses jätta tähelepanuta esimese kaebaja juhtumi erilisi asjaolusid: lisaks sellele, et esimene kaebaja veetis ajavahemikul 2015. aasta juunist kuni 2016. aasta maini ligikaudu üheteistkümnest kuust ligikaudu kaheksa kuud üksikvangistuses (ehkki vaheaegadega), järgnes sellele perioodile vaid kümme päeva hiljem 566 päeva kestnud katkematu üksikvangistuse periood. Kokku viibis esimene kaebaja ajavahemikul 2015. aasta juunist kuni 2017. aasta detsembrini vaid veidi üle kahe kuu vangla tavarežiimil. EIK leiab, et võimalus osaleda sotsiaalprogrammides ning kohtuda inspektori-kontaktisiku ja kriminaalhooldusametnikuga ning vähemal määral ka kaplaniga ja meditsiinitöötajatega ning saada luba mõneks lühiajaliseks kokkusaamiseks ei olnud piisav selleks, et leevendada korduvate pikaajaliste üksikvangistuse perioodide negatiivset mõju esimesele kaebajale.

162. Lõpuks ei saa EIK jätta veel kord rõhutamata, et üksikvangistus määrati kaebajatele (kõigil juhtudel peale ühe) distsiplinaarmeetmena ja selle tulemuseks oli nende kumulatiivselt pikaajaline eraldatus. Sellega seoses väärrib märkimist, et riigisisese õiguse kohaselt võib kartserirežiimi määrata

maksimaalselt neljakümne viieks päevaks (mis on juba iseenesest märkimisväärselt pikk aeg), kuid see ajaline piirang ei näi olevat kuidagi mõjutanud karistuste järjestikust täideviimist, sest kaebajaid hoiti katkematult üksikvangistuses seaduses sätestatud maksimumkestusest palju kauem. Pidades küsitavaks, kas eespool kirjeldatud asjaoludel määrati üksikvangistus distsiplinaarkaristusena tõepoolest viimase abinõuna, leiab EIK igal juhul, et valitsus ei ole esitanud veenvaid põhjendusi erandlike asjaolude kohta, mis õigustaksid nii pikaajalise üksikvangistuse rakendamist puhtalt distsiplinaarmeetmena.

163. Võttes arvesse eespool kirjeldatud taustteavet, on EIK seisukohal, et esimese kaebaja üksikvangistus (olgu kartserirežiimil või eraldatud lukustatud kambri režiimil) kõigil perioodidel alates 27. juunist 2015 kuni 6. detsembrini 2017 – võttes arvesse nende kumulatiivset mõju – põhjustas kaebajale vangistusega paratamatult kaasnevatest kannatustest suuremaid kannatusi. Teise kaebaja üksikvangistus ajavahemikul 1. juunist 2016 kuni 26. septembrini 2017 tekitas talle samuti kannatusi, mis ületasid vangistusega paratamatult kaasnevaid kannatusi ja alandust.

(v) *Kaebajate ohvriseisund riigisiseses menetluses määratud hüvitise valguses*

164. EIK kordab, et on esmajoones riigisiseste asutuste ülesanne heastada konventsiooni väidetav rikkumine. Sellega seoses on konventsiooni alusel toimuva menetluse igas etapis oluline vastata küsimusele, kas kaebaja võib väita, et ta on väidetava rikkumise „ohver“. Kaebaja kasuks tehtud otsus või rakendatud meede ei ole põhimõtteliselt piisav selleks, et kaebaja kaotaks ohvriseisundi konventsiooni artikli 34 tähenduses, välja arvatud juhul, kui riigisisised asutused on (kas sõnaselgelt või sisuliselt) tunnistanud konventsiooni rikkumist ja määranud rikkumise eest hüvitise (vt *Scordino vs. Itaalia* (nr 1) [suurkoda], nr 36813/97, punktid 179–80, EIK 2006-V, ja *Kurić jt vs. Sloveenia* [suurkoda], nr 26828/06, punktid 259–60, EIK 2012 (väljavõtted)).

165. EIK leiab, et ohvriseisundi kaotamise esimene eeltingimus – nimelt rikkumise sisuline tunnistamine riigiasutuste poolt – on täidetud üksikvangistuse perioodide puhul, mis kestsid 20. maist 2016 kuni 6. detsembrini 2017 (esimese kaebaja puhul) ja 1. juunist 2016 kuni 26. septembrini 2017 (teise kaebaja puhul). Riigisisised kohtud tunnistasid EIK-i praktikale tuginedes sõnaselgelt, et neil kahel ajavahemikul oli kaebajate suhtes distsiplinaarkaristuste järjestikune täideviimine olnud õigusvastane.

166. Riigisisised kohtud ei tuvastanud esimese kaebaja õiguste rikkumist ajavahemiku 27. juuni 2015 – 10. mai 2016 osas. Seetõttu ei saa selle ajavahemiku puhul pidada esimest kaebajat oma ohvriseisundi kaotanuks.

167. EIK-i ülesanne on teha kindlaks, kas hüvitis, mille riigisisised kohtud määrasid kaebajate õiguste tuvastatud rikkumise heastamiseks, oli konventsiooni artikli 3 alusel esitatud kaebuste hüvitamiseks piisav.

168. Põhimõtted, mille alusel EIK teeb kindlaks, kas riigisiseste kohtute poolt välja mõistetud hüvitis oli konventsiooni artikli 3 alusel esitatud kaebuste hüvitamiseks piisav, on esitatud kohtuotsuses *Nikitin jt vs. Eesti* (nr 23226/16 ja veel 6 avaldust, punkt 197, 29. jaanuar 2019). Selles kohtuasjas rõhutas EIK, et mittevahalise kahju eest määratava hüvitise suurus ei tohi olla ebamõistlik võrreldes EIK-i poolt sarnastes kohtuasjades välja mõistetud summadega. Lisaks märgib EIK, et valitsuse viidatud otsuse *Shmelev jt* (vt punkt 88 eespool) asjaomane osa käsitles konventsiooni artikli 13 kohase heastava õiguskaitsevahendi üldise mõjususe küsimust. See küsimus erineb konventsiooni artikli 34 kohase ohvriseisundi küsimusest (*ibid.*, punkt 118).

169. Võttes arvesse tema poolt sarnastel juhtudel välja mõistetud summasid (vrd eespool viidatud kohtuotsused *Rzakhanov*, punkt 89, ja *Razvyazkin*, punkt 155) ja võrreldavates olukordades kohaldatud standardeid, leiab EIK, et riigisiseste kohtute määratud hüvitise summat ei saa pidada kohaseks hüvitiseks kaebuse esemeks olevate rikkumiste eest. EIK on seisukohal, et esimesele ja teisele kaebajale määratud summad – vastavalt 1700 ja 1500 eurot – olid põhjendamatult väikesed, arvestades kaebajatele konventsiooni artiklist 3 tulenevate õiguste rikkumise laadi ja kestust.

170. Seetõttu jätab EIK rahuldamata valitsuse vastuväite kaebajate ohvriseisundi kaotamise kohta.

(vi) Lõppjärelused

171. Eeltoodud põhjendusi arvestades järeldeb EIK, et konventsiooni artiklit 3 rikuti kõigi perioodide puhul ajavahemikul 27. juunist 2015 kuni 6. detsembrini 2017, mil esimest kaebajat hoiti kas kartserirežiimil või eraldatud lukustatud kambri režiimil. Samuti rikuti konventsiooni artiklit 3 ajavahemikul 1. juunist 2016 kuni 26. septembrini 2017, mil teist kaebajat hoiti kartserirežiimil.

III. KONVENTSIOONI ARTIKLI 41 KOHALDAMINE

172. Konventsiooni artiklis 41 on sätestatud:

„Kui kohus leiab, et konventsiooni või selle protokolle on rikutud ja konventsiooniosalise õigus lubab ainult osalist hüvitust, võib kohus vajaduse korral määrata kahjustatud poolele õiglase hüvituse.“

A. Kahju

173. Esimene kaebaja taotles 27. juunist 2015 kuni 10. maini 2016 kestnud üksikvangistusega seotud mittevahalise kahju hüvitamiseks 20 000 eurot ja 20. maist 2016 kuni 6. detsembrini 2017 kestnud üksikvangistusega seotud mittevahalise kahju hüvitamiseks 20 000 eurot. Teine kaebaja taotles

1. juunist 2016 kuni 26. septembrini 2017 kestnud üksikvangistusega seotud mittevahalise kahju hüvitamiseks 15 000 eurot.

174. Valitsus leidis, et rikkumise tuvastamine iseenesest kujutab endast piisavat hüvitust mittevahalise kahju eest, võttes arvesse asjaolu, et distsiplinaarkaristuste järjestikusel täideviimisel ei olnud mingit kahjulikku mõju kaebajate füüsilisele ega vaimsele tervisele. Teise kaebaja puhul väitis valitsus lisaks, et kaebaja oli ise põhjustanud karistuste kuhjumise, kuna ei allunud vanglaametnike korraldustele. Kui EIK ei nõustu selle väitega, jätab valitsus õiglase hüvitiseks makstava mõistliku summa EIK-i otsustada.

175. EIK-il ei ole kahtlust, et eespool tuvastatud rikkumised põhjustasid kaebajatele kannatusi. Nende taotletud summad näivad siiski olevat ülemäära suured. EIK leiab, et kaebajate kasuks tuleb välja mõista riigisiseste kohtute määratud summa ja sarnase raskusastmega juhtumite korral EIK-i määratud standardse summa vahe. Võttes arvesse kaebajate üksikvangistuse perioodide pikkust ja asjakohases ulatuses üldisi kinnipidamistingimusi asjaomastel perioodidel (sealhulgas kinnipidamise ainelisi tingimusi, arstiabi kättesaadavust ja suhtlemisvõimalusi), mõistab EIK esimese kaebaja ja teise kaebaja kasuks mittevahalise kahju eest makstava õiglase hüvitiseks välja vastavalt 12 500 ja 8300 eurot, millele lisanduvad võimalikud kohaldatavad maksud.

B. Kulud

176. Esimene kaebaja ei taotlenud kulude hüvitamist. Seetõttu kulude hüvitist EIK talle välja ei mõista.

177. Teine kaebaja palus EIK-il mõista tema kasuks välja riigisiseste kohtumenetluste kulude katteks 3120 eurot. See summa hõlmab esindaja tasu 2860 euro ulatuses ja riigisiseste menetluste käigus kantud kohtukulud 1200 euro ulatuses, millest on lahutatud Riigikohtu poolt välja mõistetud 940 eurot (sh 540 eurot kaebaja esindajale makstud tasu katteks). Teine kaebaja ei taotlenud EIK-is toimunud menetlusega seotud kulude hüvitamist.

178. Valitsuse väitel leidis Riigikohus, et vaid osa esindaja tasust, mille hüvitamist teine kaebaja taotles, oli tegelikult või põhjendatult makstud. Nimelt oli teine kaebaja esitanud Riigikohtule arve, mille oli väljastanud õigusbüroo, mis ei olnud Riigikohtus toimunud menetlusega seoses tegelikult osutanud kaebajale mingeid teenuseid. Valitsus leidis, et teise kaebaja poolt riigisiseste menetluste käigus kantud kulude katteks ei tuleks hüvitist välja mõista.

179. EIK-i praktika kohaselt on kaebajal õigus kulude hüvitamisele vaid siis, kui on tõendatud, et need on ka tegelikult ja põhjendatult kantud, ning kui nende summa on mõistlik. EIK märgib, et kantud kulude tõendamiseks esitas teine kaebaja EIK-ile üheainsa kinnituse, mille oli välja andnud õigusbüroo ja mille kohaselt kaebaja oli sellele õigusbüroole maksnud tasu riigisisestes menetlustes esindamise eest. EIK märgib siiski, et see

õigusbüroo esindas teist kaebajat ainult madalama astme kohtutes. Riigikohtus esindas teda teise advokaadibüroo advokaat (vt punkt 178 eespool), kelle kohta kaebaja ei ole esitanud ühtegi arvet. Seetõttu võtab EIK arvesse ainult neid õigusabikuluseid, mis on seotud kaebaja esindamisega esimese ja teise astme kohtus. Kokkuvõttes, võttes arvesse kohtu valduses olevaid dokumente, eespool nimetatud kriteeriume ja riigisiseste kohtute poolt juba välja mõistetud summat, peab EIK põhjendatuks mõista riigisisestes menetlustes kantud kulude katteks teise kaebaja kasuks välja 1900 eurot, millele lisanduvad võimalikud kohaldatavad maksud.

SELLEST LÄHTUDES EIK ÜHEHÄÄLSELT

1. *liidab* avaldused ühte menetlusse;
2. *lahendab* valitsuse vastuväite esimese kaebaja ohvriseisundi kaotamise kohta (ajavahemiku 20. mai 2016 – 6. detsember 2017 puhul) ja teise kaebaja ohvriseisundi kaotamise kohta (ajavahemiku 1. juuni 2016 – 26. september 2017 puhul) koos kaebuse sisulise lahendamise ja ning *jätab* selle vastuväite *rahuldamata*;
3. *tunnistab* vastuvõetavaks kaebajate poolt konventsiooni artikli 3 alusel esitatud kaebused, mis puudutavad nende paigutamist üksikvangistusse, järgmiste perioodide osas:
  - (a) esimese kaebaja puhul 27. juunist 2015 kuni 6. detsembrini 2017;
  - (b) teise kaebaja puhul 1. juunist 2016 kuni 26. septembrini 2017;
4. *tunnistab* esimese kaebaja kaebused ülejäänud osas vastuvõetamatuks;
5. *leiab*, et konventsiooni artiklit 3 on rikutud eespool punktis 3 nimetatud perioodide puhul, mil kaebajaid hoiti üksikvangistuses esimese kaebaja suhtes kartserirežiimi ja eraldatud lukustatud kambri režiimi rakendamise tõttu ning teise kaebaja suhtes kartserirežiimi rakendamise tõttu;
6. *leiab*,
  - (a) et vastustajariik peab konventsiooni artikli 44 lõike 2 kohaselt kohtuotsuse jõustumise päevast kolme kuu jooksul maksuma kaebajatele alljärgnevad summad:
    - (i) mittevahalise kahju eest esimesele kaebajale 12 500 (kaksteist tuhat viissada) eurot ja teisele kaebajale 8300 (kaheksa tuhat kolmsada) eurot, millele lisanduvad võimalikud kohaldatavad maksud;
    - (ii) kulude katteks teisele kaebajale 1900 (üks tuhat üheksasada) eurot, millele lisanduvad võimalikud kohaldatavad maksud;

(b) et eespool nimetatud kolmekuulise tähtaja lõpu ja tasumise vahelise perioodi eest tuleb eelnimetatud summadel maksta viivist määra järgi, mis vastab Euroopa Keskpanga laenamise püsivõimaluse intressimäärale sel perioodil, suurendatuna kolme protsendipunkti võrra;

7. *jätab* kaebajate õiglase hüvitise nõuded ülejäänud osas *rahuldamata*.

Koostatud inglise keeles ja tehtud teatavaks kirjalikult 28. novembril 2023 kohtureeglite reegli 77 lõigete 2 ja 3 kohaselt.

Milan Blaško
sekretär

Jolien Schukking
esimees

KOHTUOTSUS SCHMIDT vs. EESTI

LISA

Kohtuasjade nimekiri:

Jrk nr	Avalduse nr	Kohtuasja nimi	Esitamise kuupäev	Kaebaja Sünniaasta Elukoht Kodakondsus	Esindaja
1.	3501/20	Schmidt vs. Eesti	02.01.2020	Allan SCHMIDT 1978 Narva Eesti	Janek VALDMA
2.	45907/20	Šmigol vs. Eesti	14.10.2020	Ilja ŠMIGOL 1993 Tallinn kodakondsuseta	Raiko PAAS
3.	43128/21	Schmidt vs. Eesti	18.08.2021	Allan SCHMIDT 1978 Narva Eesti	Janek VALDMA